

**TARİHİ ÇEVRELERDE ALAN YÖNETİMİNDE
FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ**

Ümran MERCAN

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TARİHİ ÇEVRELERDE ALAN YÖNETİMİNDE FARKLILIKLARIN
YÖNETİMİ**

Ümran MERCAN
0000-0002-8792-3726

Prof. Dr. Murat TAŞ
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

BURSA – 2022
Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Ümran MERCAN tarafından hazırlanan “TARİHİ ÇEVRELERDE ALAN YÖNETİMİNDE FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Murat TAŞ

Başkan : Prof. Dr. Murat TAŞ
0000-0001-6152-5650
Bursa Uludağ Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi,
Yapı Bilgisi Anabilim Dalı
İmza

Üye : Prof. Dr. Nilüfer TAŞ
000-0002-3627-2011
Bursa Uludağ Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi,
Yapı Bilgisi Anabilim Dalı
İmza

Üye : Prof. Dr. Gül Sayan ATANUR
000-0001-7240-8839
Bursa Teknik Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel EREN
Enstitü Müdürü
.././....

B.U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

12/04/2022

Ümran MERCAN

TEZ YAYINLANMA FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezin/raporun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma izni Bursa Uludağ Üniversitesi'ne aittir. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet hakları ile tezin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları tarafımıza ait olacaktır. Tezde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığını ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederiz.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında, yönerge tarafından belirtilen kısıtlamalar olmadığı takdirde tezin YÖK Ulusal Tez Merkezi / B.U.Ü. Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi ve üye olunan diğer veri tabanlarının (Proquest veri tabanı gibi) erişimine açılması uygundur.

Prof. Dr. Murat TAŞ
12.04.2022

Ümran MERCAN
12.04.2022

İmza

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TARİHİ ÇEVRELERDE ALAN YÖNETİMİNDE FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ

Ümran MERCAN

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Murat TAŞ

Tarihi çevreler, tarihsel anlam barındıran farklı zamanlardaki olay örgüleri veya kişilerin katmanlaştığı korunması gereken alanlardır. Alan yönetimi ise, korunması gereken tarihi çevrelerin sistematik ve planlı bir biçimde neden, nasıl ve kimlerle korunacağına dair yöntemleri ortaya koyan disiplinler arası bir yaklaşımdır. Alan yönetimi süreci, katılımcılık anlayışını benimsemekte ve içerisinde birçok paydaş bulundurmaktadır. Bu paydaşlar; karar verenler (yöneticiler, yerel yönetimler), kararı etkileyenler (akademisyenler, sivil toplum örgütleri, kalkınma ajansları, meslek örgütleri) ve karardan etkilenenler (bölgede yaşayan halk, bölgeyi ziyaret eden turistler) şeklindedir. Bireyler ve toplumlar çeşitli boyutlar açısından birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bu durum aynı ortamda bulunması gereken insanlar arasında bir gerilim yaratmaktadır. Yaşanan bu gerilimin yönetilmesi, farklılıkların yönetimi olarak tanımlanmaktadır. Toplumların ve bireylerin kültürel kimliklerinin devamlılığı ve sürekliliği için tarihi çevre alanlarının ve kültürel varlıkların korunması çok önemlidir. Bu da başarılı alan yönetim çalışmaları ile mümkün olmaktadır. Çalışmada tarihi çevrelerde alan yönetimi ve farklılıkların yönetimi kavramları incelenmiş; tarihi çevrelerde alan yönetimindeki söz konusu paydaşlar arasında ne tür farklılıkların bulunduğu ortaya koyulmuş ve yapılacak alan yönetimi çalışmalarında ortaya çıkacak çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için farklılıkların yönetilmesi konusunda öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, alan yönetimi, farklılık, farklılıkların yönetimi.
2022, xii + 87 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

MANAGEMENT OF DIFFERENCES IN AREA MANAGEMENT IN HISTORICAL AREAS

Ümran MERCAN

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Murat TAŞ

Historical environments are areas that need to be protected, where plots of different times or people are stratified with historical significance. Area management, on the other hand, is an interdisciplinary approach that reveals the methods for how, how and with whom to protect the historical environments that need to be preserved in a systematic and planned manner. The field management process adopts the understanding of participation and includes many stakeholders. These stakeholders; decision makers (administrators, local administrations), those who affect the decision (academics, non-governmental organizations, development agencies, professional organizations) and those affected by the decision (residents of the region, tourists visiting the region). Individuals and societies differ from each other in terms of various dimensions. This situation creates a tension between people who need to be in the same environment. Managing this tension is defined as the management of differences. It is very important to protect historical environmental areas and cultural assets for the continuity and continuity of the cultural identities of societies and individuals. This is possible with successful field management studies. In the study, the concepts of area management and diversity management in historical environments were examined; What kinds of differences exist between the stakeholders in the field management in historical environments have been revealed and suggestions have been made on the management of the differences in order to achieve the success of the works that will emerge in the field management studies to be carried out.

Key words: Historical area, area management, diversity, diversity management.
2022, xii + 87 pages.

TEŞEKKÜR

“Tarihi Çevrelerde Alan Yönetiminde Farklılıkların Yönetimi” konulu tezimde destek ve yardımlarını her zaman hissettiren, çalışmam süresince birikim ve deneyimleriyle bana yol gösteren değerli tez danışmanım Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Murat TAŞ’a,

Tez sürecim boyunca değerli katkılarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nilüfer TAŞ’a,

Eğitim hayatım boyunca her türlü fedakarlığı yaparak yanımda olan, desteklerini hep yanımda hissettiğim canım annem Ayşe MERCAN’a, canım babam Musa MERCAN’a, biricik ablam Filiz MERCAN SARIDAŞ ve değerli abim Furkan SARIDAŞ’a, canım kardeşim İrem MERCAN’a,

Her zaman yanımda olan, beni motive eden canım arkadaşlarım Büşra BURUŞLU ve Şeyma ŞENTÜRK’e

2015 yılından beri öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’nin tüm öğretim üyelerine,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ümran MERCAN
12/04/2022

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ ve/veya TEŞEKKÜR	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI	5
2.1. Kültürel Miras Kavramı	5
2.2. Tarihi Çevre Kavramı	6
2.3. Tarihi Çevre ve Kültürel Varlıkların Korunması	7
2.4. Koruma Bilinci.....	13
2.5. Koruma İle İlgili Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar	20
2.5.1. Koruma konusunda uluslararası kurumlar	20
2.5.2. Koruma konusunda ulusal kurumlar	21
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	26
4. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	28
4.1. Tarihi Çevrelerde Yönetim / Alan Yönetimi Kavramı	28
4.1.1. Yönetim alanı	29
4.1.2. Yönetim planı	29
4.1.3. Tarihi çevrelerde alan yönetimi	33
4.2. Farklılıkların Yönetimi Kavramı.....	43
4.2.1. Farklılıkların yönetimi	50
4.3. Tarihi Çevrelerde Alan Yönetiminde Farklılıkların Yönetimi.....	59
4.3.1. Sürdürülebilir alan yönetim döngüsünde paydaşların rolü	59
4.3.2. Alan yönetim süreçlerinde paydaşlar arasındaki farklılıklar	63
5. SONUÇ	67
KAYNAKLAR	71
EKLER.....	75
ÖZGEÇMİŞ	87

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Varlıklarını Koruma Vakfı
DOCOMOMO	International committee for documentation and conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the modern movement (Uluslararası Modern Mimari Akımı)
EUROMED	Euro-Mediterranean Partnership (Avrupa Akdeniz Ortaklığı)
EUROPA	Voice of Cultural Heritage in Europe
NOSTRA	(Kültürel Miras İçin Avrupa Konseyi)
ICCROM	International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Properties (Uluslararası Kültürel Varlıkların Restorasyonu ve Korunması Çalışmaları Merkezi)
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
IUCN	International Union for Conservation of Nature (Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği)
IMO	International Museums Office of the League of Nations
KUDEB	Koruma, Uygulama ve Denetleme Bürosu
KTVK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma
KTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (Güçlü ve Zayıf Yönler; Fırsat ve Tehditler)
TKB	Tarihi Kentler Birliği
UN	United Nations (Uluslar Birliği)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
YİKOB	Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı
WHC	World Heritage Center (Dünya Mirası Merkezi)

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir)	2
Şekil 1.2. Efes (İzmir)	2
Şekil 1.3. Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa).....	3
Şekil 4.1. Sürdürülebilir Alan Yönetimi Döngüsü	39
Şekil 4.2. Sürdürülebilir Alan Yönetimi Döngüsü	43
Şekil 4.3. Farklılıkların Ortaya Çıkma Nedenleri	45
Şekil 4.4. Farklılıkların Yönetimi Kavramı Zaman Çizelgesi	52
Şekil 4.5. Cox'un Gözden Geçirilmiş Farklılık Modeli	56
Şekil 4.6. Allen ve Montgomery'nin Farklılık Yaratmaya Yönelik Modeli, 2001	57
Şekil 4.7. Agars ve Kottke'nin Tam Bütünleşme Modeli, 2002	58
Şekil 4.8. Kapsayıcı Bir Örgüt Modeli – Değer Tabanlı Model	59
Şekil 5.1. Alan Yönetiminde Farklılıkların Yönetimi Süreci	67

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 4.1. Korunan alanlarda yeni yaklaşım.....	33
Çizelge 4.2. Sorumluluk Tablosu.....	38
Çizelge 4.3. Alan Yönetiminde Yer Alan Paydaşlar.....	41

1. GİRİŞ

Günümüzde kültürel mirasın kavramı gelişmiş bununla beraber kültürel mirasın nasıl deneyimleneceği, korunacağı ve yönetileceği gündeme gelmiştir. Bu bağlamda kültürel mirasların ve tarihi çevrelerin başarılı bir şekilde korunması ve geleceğe aktarılması için çeşitli koruma politikaları ve yönetim planları oluşturulmuştur.

“**Tarihi çevre**; yerleşim bölgelerinde tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin bir birikimi ve ürünü olup; yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fiziki mekânda oluşturan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleri olan korunması gereken alanlar” olarak tanımlanmaktadır (KTVK Kanunu,1983).

“Tarihi çevre farklı zamanların katmanlaştığı, üst üste, yan yana geldiği bir alandır. Kimi kez bir öncekini silerek, kimi kez birbirine eklemlenerek, kimi kez bir öncekinden izler, bilgiler taşıyarak bu katmanlaşma oluşur. Kimi yapılar, meydanlar bugün sadece yaşlıların belleğinde varlıklarını sürdürmektedirler. Tarihi yerleşim, tarihi çevre ya da tarihi kent dokusu farklı zamanların katmanlaştığı, bu zamanların yaşam kültürlerinin izlerinin fiziki yapıyı oluşturduğu bir mekandır. Burada mekânın bir süreç içinde var olduğu; dünden bugüne ve hatta yarına doğru değişip, dönüşerek, üreyerek var oluşunu sürdürdüğü unutulmamalıdır” (Yılmaz Saygın ve ark. 2004).

Türkiye’de 1940’lı yıllardan sonra başlayan ‘hızlı kentleşme, düzensiz gelişme, kentsel alanların fonksiyonel gelişimi, kentsel rantın gelişimi ve dağılımı, planlama problemleri, kişi başına düşen gelir paylaşımı, hava kirliliği, turizm faaliyetleri, sanayileşme, izlenen yatırım politikalarındaki değişiklikler ve doğal afet riski’ gibi nedenlerle kentler dönüşüm ve değişim içerisine girmiş; ne yazık ki değişim yıkım olarak algılanmış, tarihi çevre ve kültürel miraslara büyük oranda zarar verilmiştir.

1970’li yıllarda konu ile ilgili yüksek lisans programlarının açılması alanında uzman kişilerin sayısının artmasını sağlamıştır. Böylece toplumda koruma bilinci oluşmaya başlamıştır. Tarihi çevre ve kültürel varlıkların korunması ile ilgili yapılan çalışmalarda artış tarihi çevrelerin nasıl deneyimleneceği, nasıl korunacağı ve nasıl yönetileceği

konularının gündeme gelmesini sağlamıştır. Ayrıca tarihi çevreleri ve kültürel miras alanlarının koruması için UNESCO’nun 17 Ekim – 21 Kasım 1972 tarihlerinde Paris’te düzenlenen 17. Genel Konferansı’nda, ‘Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeyi kabul etmesi, ardından ülkemizde 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete ‘de yayınlanması söz konusu evrensel mirasların dünyaya tanıtılması ve toplumda koruma bilincinin oluşmasına büyük katkıda bulunmuştur.

Şekil 1.1. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/>).

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün 2019 yılında yaptığı çalışmaya dayanarak; UNESCO Dünya Miras Listesi’ne kayıtlı 1121 kültürel ve doğal miras alanı bulunmakla beraber, söz konusu miras alanlarının 869 tanesi kültürel, 213 tanesi doğal, 39 tanesi ise karma (kültürel/doğal) mirastır. Bu sayılar düzenli olarak güncellenmektedir. Ülkemizden 18 adet kültürel ve doğal miras alanımız UNESCO Dünya Miras Listesi’ne girmiştir (Şekil 1.1, Şekil 1.2. ve Şekil 1.3.) (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/>).

Şekil 1.2. Efes (İzmir) (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/>).

Tarihi çevre ve kültürel miras alanlarının yaşatılarak korunması ve geleceğe aktarılması çok önemlidir. Bu konu beraberinde nitelikli koruma kavramını getirmektedir. Türkiye’de taşınmaz kültürel mirasların korunması süreci, “2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası” ve bu yasa ile tanımlanan “Koruma Amaçlı İmar Planları” çerçevesinde yürütülmektedir. Ayrıca son yıllarda koruma alanları ile ilgili yönetim planlarına ihtiyaç duyulması ile birlikte 2005 yılında yürürlüğe giren ‘Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’ bulunmaktadır.

Şekil 1.3. Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/>).

Problemın Tanımı

Yapılan literatür çalışmaları sonucu, alan yönetiminde farklılıkların yönetimi ile ilgili çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir. Bu konu, başarılı alan yönetim çalışmalarının yürütülmesi noktasında bir eksiklik olarak görülmüştür. Alan yönetimi süreçleri katılımcı bir yaklaşım benimsemeleri nedeniyle bünyesinde birçok paydaş bulundurmaktadır. Bahsi geçen paydaşlar arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu farklılıkların yönetilmesi sürecinde karşılaşılabilecek zorluklar çalışmanın problemini tanımlamaktadır.

Çalışmanın Konusu ve Amacı

Toplumların ve bireylerin kültürel kimliklerinin devamlılığı ve sürekliliği için tarihi çevre alanlarının ve kültürel varlıkların korunması çok önemlidir. Bu da başarılı alan yönetim çalışmaları ile mümkün olmaktadır. Çalışmada tarihi çevrelerde alan yönetimi ve farklılıkların yönetimi kavramları incelenerek, tarihi çevrelerde alan yönetimindeki paydaşlar arasında ne tür farklılıkların bulunduğunu ortaya koymak ve yapılacak alan

yönetimi çalışmalarında sürecin başarıya ulaşabilmesi için söz konusu farklılıkların yönetilmesi konusunda öneriler geliştirmek hedeflenmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmanın birinci kısmında; Kuramsal Temeller ve Kaynak Araştırması başlığı altında tarihi çevre ve koruma kavramları ele alınmış, ilgili tanımlamalar yapılarak süreç içerisindeki gelişimleri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmında; Materyal ve Yöntem başlığı altında tez çalışmasının materyali incelenmiş, yapılan literatür çalışmalarının tezin akışını nasıl etkilediğine değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü kısmında; Bulgular ve Tartışma başlığı altında tarihi çevrelerde alan yönetimi ve farklılıkların yönetimi kavramları incelenmiş, tarihi çevrelerde alan yönetimi süreçlerinde bulunan paydaşlar arasındaki farklılıklar ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın dördüncü kısmında; Sonuç başlığı altında tarihi çevrelerde alan yönetiminde farklılıkların yönetimi için önerilen süreç açıklanmıştır.

2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Kültürel Miras Kavramı

Kültürel mirasın tanımının genişlemesi ile beraber kültürel miras alanının yönetimi, devletlerin tek başlarına söz sahibi olduğu bir ortamdan çıkmış, sivil toplum örgütlerinin de söz hakkının bulunduğu çok paydaşlı bir ortama dönüşmüştür. Kültürel miras yönetimi artık sadece somut, tek anıt ölçeğinde değildir. Örf adetlerden performans sanatlarına, kent dokularından sanat objelerine kadar çok çeşitli ve çok disiplinli bir hale gelmiştir.

“UNESCO “Miras” kelimesini geçmişten gelen, günümüzde yaşadığımız olay, nesne ve mekanların tamamını gelecek nesillere aktarabileceğimiz bir kavram olarak tanımlamaktadır. Kültürel miras kavramı ise tarihi ve yapılaşmış çevreyi oluşturan anıtlar, mimari değeri olan yapı grupları ve alanlar olarak tanımlanmaktadır” (UNESCO, 1972). Peki ya bizim için miras tanımı doğru mudur? Kültürel miras kavramı dilimize İngilizcedeki “cultural heritage” kavramından geçmiştir. Fakat bizim toplumumuzda miras fazla emek verilmeden kazanılan ve kimseye hesap verilmeden kullanılabilecek olan bir kavramdır. Bundan dolayı ‘kültürel zenginlik’ ya da ‘kültürel varlık’ olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Kültürel miras, bir toplumunda yaşayan bireylerin ortak geçmişini yansıtan, toplumun dayanışma ve birlik hislerini kuvvetlendiren, bireylerin geleneklerinin ve geçmişten beri biriktirdikleri deneyimlerin sürekliliğini sağlayan, gelecekte nasıl bir yol izleyecekleri konusunda onlara yön veren değerlerdir (Kültürel Mirasın Korunması İSMEP Rehber Kitapları).

Kültürel Miras, geçmiş uygarlıklardan bu yana insanların daha kaliteli bir hayat sürmelerini sağlamak için, toplumlar arası etkileşimler ve buna bağlı olarak insanların yetenek ve yaratıcılıklarının devamında meydana gelen kültürel değerlerinin bütünüdür. Söz konusu bu değerler; duygusal (kimliksel tanımlama) ve kültürel değerler (ekoloji, mimari tarihsellik) ile kullanım değerleridir (ekonomik, sosyal, politik). Bütün bu değerler başarılı yürütülen çalışmalar ile korunarak geleceğe aktarılabilir. (ICCROM, 1990).

2.2. Tarihi Çevre Kavramı

Çevre; bireylerin ve tüm canlı varlıkların yaşamları süresince beraber iletişim içerisinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamdır. “Diğer bir tanımı çevre, bir organizmanın var olduğu ortam ya da şartlardır ve yeryüzünde ilk canlı ile var olmuştur. **Tarihi çevre kavramı** ise; tüm bu çevre kavramı içinde tarihsel anlam barındıran geçmişten gelen, dönemsel kimlik taşıyan alanları kapsamaktadır” (Tunç 2014).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda (KTVK Kanunu 1983), “Tarihi çevre; yerleşim bölgelerinde tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin bir birikimi ve ürünü olup; yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fiziki mekanda oluşturan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleri olan korunması gereken alanlar” olarak tanımlanmıştır (KTVK Kanunu 1983).

Tarihi çevre söz konusu olduğunda öncelikle aklımıza kentsel sitler gelmesine karşın tarihi, kırsal, arkeolojik sitler de bu konu içerisinde incelenmektedir. “Tarihi çevre bir bütündür ve bu bütünün parçaları, o dokuyu oluşturan binalar, hayranlık uyandıran görünüşleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin düzenlemeler, hoş şaşırtmalara olanak veren kıvrımlı sokaklardır.” Tarihi çevrede bulunan ve söz konusu alanın büyük bir kısmını oluşturan yapıların mimari yaklaşımları, tasarımları ve kullanılan inşaat teknikleriyle bulundukları yerin mimari üslubunu nitelendiren tarihi kaynaklar olarak görülmektedir. (Ahunbay 1996).

Tarihi çevreler çeşitli zamanların bir diğerini silerek, ya da onlardan çeşitli veriler alarak katmanlaştığı ve bir araya geldiği alanlar olarak görülmektedir. “Kimi yapılar, meydanlar bugün sadece yaşlıların belleğinde varlıklarını sürdürmektedirler. Tarihi yerleşim, tarihi çevre ya da tarihi kent dokusu farklı zamanların katmanlaştığı, bu zamanların yaşam kültürlerinin izlerinin fiziki yapıyı oluşturduğu bir mekandır. Burada mekânın bir süreç içinde var olduğu; dünden bugüne ve hatta yarına doğru değişip, dönüşerek, üreyerek var oluşunu sürdürdüğü unutulmamalıdır” (Yılmaz Saygın ve ark. 2004).

2.3. Tarihi Çevre ve Kültürel Varlıkların Korunması

“**Koruma**, kelime anlamıyla “Muhafaza etmek, himaye etmek” veya “Bir varlığı tehlike ve dış etkilere karşı güvence altına almak” anlamındadır. “Kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağ bilimsel ve yapı tasarımcılık değerleri yüksek yapılarla, anıtların ve doğa güzelliklerinin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşaklarında yaralanabilmesi için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması olarak da tanımlanmaktadır” (Keleş, 1998).

Koruma alanı: “Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde bulundukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alandır” (ICOMOS).

Korumanın temel amacı; doğal afet, insan, ekonomik ya da yönetsel kaynaklı çeşitli nedenlerle tehdit altında bulunan tarihi çevre ve kültürel varlıkların bütünüyle muhafaza edilerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak olarak ifade edilebilmektedir.

Dünyada hızla artan küreselleşme ve demografik gelişmeler, beraberinde artan talep çeşitliliği insanları, tarihi ve doğal çevrelerin koruyarak söz konusu taleplere cevap verecek yeni politikalar izleme arayışına sürüklemiştir. Tarihi çevre ve kültürel varlıkların geçmişi doğru bir biçimde anlayarak bugün ile ilişkisini kuran ve günümüz ihtiyaçlarına yönelik kullanım alternatifleri sunan koruma politikalarına ihtiyaçları vardır. Bu nedenle, başarılı koruma çalışmalarının yürütülebilmesi için sürecin çok disiplinli bir yaklaşımla ele alınması, öncelikle envanter ve analiz çalışmalarının yapılması sonrasında gerekli plan ve programın oluşturulması çok önemlidir.

Kültürel mirasın korunması konusunda kuşkusuz koruma, kullanma ve yaşatma kavramının bir bütün olduğu, bu çalışmaları destekleyen uygulamaların yürütülmesi gerektiği unutulmamalıdır. **Yaşatma kavramı** ile beraber kültürel mirasın asıl fonksiyonu ile nasıl kullanıldığı ya da fonksiyonu değiştirilerek nasıl kullanılacağı kültürel mirasa ve tarihi çevresine kullanım değeri ve ekonomik değer yükler. Ancak bu ekonomik değerin koruma değerinin önüne geçmemesi gerektiği unutulmamalıdır. Kültürel turizm adı altında aslından çok farklı uygulamalar yapılarak tarihi çevrelere zarar verildiği birçok yanlış koruma uygulamasında görülmektedir. Önemli olan tarihi

evrelerin koruma kullanma dengesini sağlayarak tarihi çevreyi sadece “müze”leştirme değil, yerel kullanıcı ihtiyaçlarını ve taleplerini sorgulayarak onların beklentilerini karşılamaya yönelik sürdürülebilir bir yaklaşım ele almaktır.

Kültürel miraslar tüm insanlığa ait olan, geçmişten günümüze ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken, bulunduğu bölgenin özelliklerini tüm yönleriyle yansıtan eşsiz değerlerdir. Bu özelliklerinden dolayı kültürel miras alanları bir çekim unsuru oluşturmakta ve turizm açısından önem teşkil etmektedir. Bu ekim unsurunu oluşturan kültürel değerler, ilgili destinasyona ilişkin birçok özelliğin pazarlanmasını kolaylaştırmakta ve destinasyon için büyük önem taşımaktadır.

Kültür miras ve turizm arasında dinamik, sürdürülebilir bir ilişki bulunmaktadır. Bunun devamı için doğru koruma politikaları uygulanmalı, yerel halk ve turistler bilinçlendirilmelidir.

Kültür ve turizm arasındaki ilişki olumlu sonuçlar yaratmakla beraber olumsuz sonuçlar da yaratabilmektedir. Bu noktada doğru yönetim politikalarının uygulanması çok önemlidir. Kentin yerel yaşam biçimini bozmayan, korumaya duyarlı sürdürülebilir yönetim planları hazırlanmalıdır. Doğru planlamalar, bölgedeki ekonomik ve kültürel birikimin artmasını sağlamaktadır. Tabi ki burada yerel kimlik kavramı da çok önemlidir. Yerel kimlik, bir kentin ruhunu oluşturan değerler bütünüdür. Yerel kimliğin oluşturulması için gerekli aşamalar sırasıyla uygulanmalı, sürdürülebilir, bütüncül ve sistematik bir yaklaşımla turizme kazandırılmalıdır.

Tarihi çevrelerde koruma yaklaşımının gelişimi

Koruma anlayışındaki ağdaş koruma anlayışı uygulamaları 1964 Venedik Tzğnden sonra hız kazanmış, 1970’li yıllarla beraber kreselleşmelerin etkileri kentlerde görülmeye başlamış ve tarihi çevreleri tehdit edici unsurlar oluşmuştur. Söz konusu bu yaklaşımlar tarihi çevrelerin korunması noktasında sürdürülebilir yaklaşımların gelişmesinin gecikmesine neden olmuştur. 1980’li yıllarda ise, modern koruma düşüncesinin bütüncül koruma hedefini bünyesinde barındıran alan yönetimi kavramı ilk olarak uluslararası alana uygulanmaya başlamıştır. İlk uygulamalar Dünya Mirası listesindeki alanlar ve İngiltere ncelikli olmak üzere Avrupa’da görülmeye başlanmıştır.

Söz konusu dönemde bir diğer farklı gelişme kültürel varlıkların korunması kavramına ulus merkezli bakış açısının ortaya çıkmasıdır. UNESCO ‘Dünya Mirası’ kavramının tanımını genişleterek doğal ve tarihi çevrelerin yalnızca içerisinde bulundukları bölgelerin değil bütün dünyanın mirası olduğu düşüncesini ortaya atmıştır. Böylece tüm insanlık “Üstün Evrensel Değer”leri barındıran kültürel mirasların bir paydaşı haline gelmiştir. 1990’lı yıllardan itibaren bu gelişmenin sonucu olarak tarihi çevre ve kültürel varlıklar sadece bulundukları ülkelerin yönetim olanı olmaktan çıkmış, uluslararası bir değer haline gelmiştir (Dinçer 2013).

Ülkemizde ise bu durum 2000’li yıllarla beraber akademik çevrelerin dışında da gündeme gelmeye başlamış ve koruma konusundaki eksikliklerle ilgili yeni modern düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu fark edilmiştir. Ardından ağırlıklı olarak 2004 yılında etkisi gözlemlenen yeni yapısal reformlar ve buna bağlı olarak yeni yasal düzenlemelerin oluşturulması konusu gündeme gelmiştir (TMMOB Mimarlar Odası 2008).

5226 sayılı kanun ile incelenen alan yönetimi kavramıyla ilgili düzenlemeler 26006 sayılı “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kurulu ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile yapılmıştır (RG, 27.11.2005).

Dünyada tarihi çevrelerde koruma yaklaşımı

İlk uygarlıklardan itibaren dini inanç ve törelerden dolayı anıtları koruma duygusu oluşmaya başlamıştır. Ege uygarlıklarında yapılan yeni şehrin bir önceki şehrin üzerine yapılması ancak bu yapılırken kutsal alanların korunması örnek verilebilir. Orta çağlarda ise koruma düşüncesi daha çok fonksiyonel ve siyasi sebeplere bağlıdır.

Sanayi devriminden sonra hızla artan sanayileşme ile beraber sanayi yapıları için geniş alanlara ihtiyaç duyulmuş, bu da kent dokusunun bozulmasına ve çevre kirliliğine yol açmıştır. Bu nedenle çevre koruma anlayışı ortaya çıkmıştır.

2. Dünya Savaşı sonrası çevresel zarara uğrayan Avrupa’nın tekrardan canlandırılması çalışmalarıyla beraber zarara uğrayan tarihi alanların günlük yaşama entegre edilerek kullanılması koruma ve kullanma anlayışını doğurmuştur.

1931 yılında Atina’da tarihi çevrelerin korunması konusunda ilgili Mimari ve Teknisyenler 1. Uluslararası Konferansı adıyla konferans gerçekleştirilmiştir ve bu konferanstan sonra İtalya’da Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu’nca, anıtların restorasyon prensibinde uygulanacak ilkelerin belirlendiği Carta Del Restauro açıklanmıştır.

1933 yılında Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi tarafından, Atina Anlaşması kabul edilmiştir (Öksüz 2019).

Birleşmiş Milletler bünyesindeki UNESCO gibi kuruluşlar yaptıkları incelemeler sonucunda kültürel miras alanlarının yalnızca bulundukları bölgelerdeki bireyler için değil tüm dünyadaki bireyler için önemli olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Uluslararası çalışmalara devam edilebilmesi için 1959’da ICCROM kurulmuştur.

1964 yılında Venedik Tüzüğü kabul edilmiştir.

1965’te tarihi çevrelerin, anıtların ve tarihi çevrelerin korunması ve yeniden değerlendirilmesine yönelik çalışmalar geliştirmesi ve konu ile ilgili yapılan tüm çalışmaların desteklemesi ve yönlendirmesi amacıyla ICOMOS kurulmuştur.

2005 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme Uygulamasına İlişkin Kriterler belirlenmiş ve tarihi çevre ve kültürel miras alanlarının Dünya Miras Listesi’ne girebilmeleri için söz konusu üstün evrensel değerlerin birer yönetim planına sahip olması koşulu konulmuştur. 2008 yılında Dünya Miras Alanları Yönetim Planları Uygulama Broşürü ile yönetim planının içerisinde barındırması gereken özellikler belirlenmiş ve kamuoyuna açıklanmıştır (Ringbeck 2014).

Türkiye’de tarihi çevrelerde koruma yaklaşımı

Türkiye’de koruma kavramının tarihçesi Osmanlı döneminde Hassa Mimarlar kadar dayanmaktadır. Hassa Mimarlar sarayın tüm yapım ve onarım işlerinin yanında vakıflar tarafından yaptırılan tüm yapım ve onarım işlerinden de görevliydi.

Tanzimat döneminde ilk olarak ressam, arkeolog ve müzeci olan Osman Hamdi Bey'in öncülüğünde 1868 yılında çıkarılan sonrasında 1874 tarihinde tekrar çıkarılan, arkeolojik kazılar ve buluntularına yönelik maddeler içeren Asar-ı Atika Nizamnamesi; 1884 yılında Osmanlı eserleri dışında bulunan tarihi eserlerle ilgili yeni bir tanımlama getirilerek yenilenmiş ve devlet idaresinde olduğu vurgulanmıştır. 1906 tarihinde ise tekrar güncellenen Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde korumanın temel ilkeleri tanımlanmıştır.

1912 yılında Anıtları Koruma Yasaları çıkarılmıştır. Yasada kale ve sur gibi yapılara yapılması öngörülen müdahaleler için müzelerde kurulması ve komisyon raporları oluşturulması istense de o dönemde müze sayısının yeterli olmaması sebebiyle bu karar uygulamaya yansımamıştır.

1917'de Eski Anıtları Koruma Kurulu ile İstanbul'daki tarihi eserlerle ilgili envanter çalışmalarının yapılması ve söz konusu bu eserlere yapılacak dışarıdan müdahalelerin gözlemlenmesi için ilk çalışmalar yapılmıştır.

1923 yılında Cumhuriyet ilanından sonra 1931 yılında Türk Tarih Kurumu, 1932 yılında Türk Dil Kurumu kurulmuştur.

1933 yılında Anıtları Koruma Kurulu oluşturulmuştur. Aynı yıl, 2290 sayılı Belediye ve Yapı Yollar Kanunu'nda ilk kez korunacak eserlerin çevresi dikkate alınmış, anıt eserlerin etrafından minimum 10 metre çekme yapılması istenmiştir.

1936 tarihli Şehirlerin İmar Planlarının Tanzimi İşlerine Ait Umumi Talimatname çıkartılmıştır. Buna göre kent plancısına eski kent dokusunu koruması ve eski tarihi eserler listesi hazırlaması görevleri verilmiş, yeni kurulan vakıfların Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilmesi istenmiştir.

1951 tarihli 5805 sayılı yasada imar ve eski eserlerle ilgili problemleri çözüme ulaştırmak ve bu eserlerin başarılı bir biçimde korunup korunmadığını denetlemek amacıyla Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur.

1956 tarihli 6785 sayılı İmar Kanunu ile, planlama-koruma ilişkisi ilk kez gündeme getirilmiştir.

1957 tarihli İmar Nizamnamesi Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu'na tarihsel çevre ölçeğinde yetkiler vermiş, çevre ölçeğinde korumanın gündeme getirilmesini sağlamıştır.

1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nde koruma konularının uluslararası düzeydeki anayasası niteliğini tanımakla beraber korunması gerekli anıt kavramı açılarak anıtın çevresiyle beraber korunması gerektiği kavramı daha geniş bir boyuta taşınmış, Türkçe dahil 28 farklı dile çevrilmiştir.

1972'de Tarihi Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kentsel şubeleri açılmaya başlanmış, 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile tek yapı ölçeğinden kent ölçeğine geçilmiş ve kentsel sit tanımına yer verilmiştir.

1974 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'ne (ICOMOS, 1965) üye olmuştur. Kuruluşun tarihi çevre koruma konusunda düzenlediği konferans ve sonuç bildirgelerinin sayısı oldukça fazladır.

1982 yılında UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi (1972) kabul edilmiştir.

1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'nda Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu yerine Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları ve Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu kurulması kararlaştırılmıştır. Planlama ile ilgili hükümler yer almış, çevre ölçeğinde planlamaya dikkat çekilmiştir ve koruma amaçlı imar planı tanımı getirilmiştir.

1989 yılında Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi (1985) kabul edilmiştir.

2004 tarihli 5226 sayılı kanunla 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yapılan değişiklikle kültür varlıklarının bakım ve onarımı için mali kaynak sağlanması, KUDEB (Koruma Uygulama Denetim Büroları)'in kurulması kararlaştırılmıştır.

2005 tarihli 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Korunması Hakkındaki Kanun ile sit alanları Bakanlar Kurulu kararıyla yenileme bölgeleri ilan edilmesini öngören düzenleme yapılmıştır.

2005 tarihli Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik ile kültürel miras varlıkları ile ilgili yönetim planlarının hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Tarihi çevre ve kültürel varlıkların korunmasındaki tehditler ve zarar verici nedenler

Kültürel varlıkların korunmasında birçok tehdit unsuru bulunmaktadır. Günümüze gelene kadar ülkemizde birçok kültürel varlık yıkım süreci geçirmiştir. 1940'lı yıllardan sonra başlayan 1960'lardan sonra hız kazanan kontrolsüz kentleşme bunun başlıca sebebidir. Köyden kente göç ile birlikte konut stokunun çok üzerinde talepte bulunulması, özellikle geleneksel konutların tahribine ve yıkımına neden olmuştur. Başlangıçta geleneksel konutların yerini apartmanlar almış, daha sonra konut işlevlerinin yerini imalathane, depolama, küçük sanayi gibi işlevler almıştır.

Zamanla apartmanlaşma modernleşme ile eşdeğer görülmüş kültür varlıklarının yok edilmesi bir gelenek haline gelmiştir. Özellikle 1950-1970 tarihleri arasında bu algı yaygın halde görülmektedir.

Yıkımlar bununla kalmamış, karayolları açılırken çeşitli anıtsal yapılar ve tarihi köprüler yıkılmıştır.

Ayrıca kültürel varlıkların bakım ve onarımı için gerekli mali desteğin olmaması, onların göz göre göre çürümesine ve yok olmasına neden olmaktadır. Anadolu yerleşmelerindeki koruma uygulamaları için durum oldukça karamsardır. Kültür Bakanlığı bütçesi genel bütçenin %0.02'sidir. Ne yazık ki bu miktar çok yetersizdir.

2.4. Tarihsel Olarak Koruma Bilincinin Gelişimi

Türk Dil Kurumu'na göre bilinç, bir bireyin kendisini ve çevresini tanıma becerisi olarak tanımlanmaktadır. Bilinç, toplum içerisindeki mental eylemlerin tamamı şeklinde belirtilir. Bilinç düzeyi ise “verili bir anda bizim farkında olduğumuz düşünceler, algılamalar ve duygulardır” şeklinde tanımlanmaktadır (Tekeli 2013). Tarih bilinci tanımlanacak olursa, bireylerin geçmişten bugüne kadar kendi deneyimlerinden veya

toplumsal deneyimlerinden izlenimler çıkararak tarihimizin farkında olması ve geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağlantı kurabilmeleridir.

Kültürel varlıkların gelecek nesillere ulaştırılmasında tarihi çevre, öncelikli olarak rol oynamaktadır. Bu nedenle tarihi çevre bilincinin bir toplumda bulunması büyük önem arz etmektedir. Tarihi çevre bilinci gelişmiş olan bir birey, içerisinde taşıdığı sorumluluk bilinci ile toplumda aktif ve üretken bir şekilde yer alarak kültürel değerlerimizin korunmasında, yaşatılmasında ve gelecek kuşaklara aktarımında büyük rol oynayacaktır.

“Tarihi çevreler sahip oldukları tarihi ve kültürel varlıklarıyla hem geçmişle gelecek arasında bir köprü hem de ortak bir dil oluştururlar” (Kaya, 2005). “Tarihi ve kültürel mekânları incelemek, bugünü anlamaya, kendimizi tanımaya, tanımlamaya yardımcı bir araçtır. Aynı zamanda geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam felsefesi, estetik anlayışı ile ilgili birçok ayrıntı da bu tarihi mekânlarda saklıdır” (Demirkesen ve ark. 2005). “İnsanlar, bu tarihi çevre, geçmişten kalan miras ve yaşadığı dönemin eserlerini harmanlayarak yeni bir kültürü ve beraberinde de geleceklerini inşa ederler” (Sayan, 1994).

Bireylerde ve toplumlarda tarihi çevre bilinçlerinin oluşturulması, kültürel varlıkların gelecek kuşaklara aktarılmasında ve başarılı koruma politikalarının gerçekleştirilmesinde çok önemli bir yer etmektedir. Tarihi çevre bilinci olan bir birey, bu sorumluluğu içinde hissederek toplumda aktif ve üretken bir şekilde bulunacak ve başarılı koruma politikalarının oluşturulmasında faydalı olacaktır.

Antik çağda koruma bilinci

Tarihin tüm dönemlerinde, kültürel varlıkları koruma kaygısı çeşitli nedenlerle var olmaktadır. İnsanlar geçmiş değerlerini önemsemeye başladıktan sonra, anıtlar dikmeye başlamışlar ve bunun bir gerekliliği olarak da devamında bakım ve koruma konusunu gündeme getirmişlerdir.

Antik çağlara baktığımızda, Eski Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında anıtları koruma konusu dini inançları nedeniyle gündeme gelmiştir. Mezopotamya’da yeni şehirler

kurulurken bir önceki yerleşim dikkate alınmış, yeni şehirler bir öncekinin devamı olarak gelişmiştir. Ayrıca Mezopotamya’da tapınaklar belirli aralıklarla onarılmıştır.

Tapınak ve saraylardaki dini yaklaşımların Ege Uygarlıklarında da benzer şekilde sürdüğünü dönemin teokratik yerleşimleri içerisinde en gösterişlisi olan Girit’teki Knossos’tan anlamaktayız. Diğer bir taraftan önceleri araştırmacılar tarafından bir şehir olarak kabul edilen Troya’nın dokuz katmandan oluştuğu ve duvarlar ile çevrelenen bir saray ve kamusal alan dizisinden oluştuğu tahmin edilmektedir. (Erder 2018).

Helenistik dönemde, güç sahibi bireylerin korumaya yönelik izledikleri politikalarda, kendi şöhretlerini geleceğe taşıma endişeleri ağır basarken, Romalılarda bu endişe maksimum düzeye ulaşmıştır. Buna karşın yine Romalılar bir taraftan da, miras aldıkları Helenistik dönem kültürel varlıklarına sahip çıkmışlardır. Hristiyanlığın yayıldığı dönem olan Orta çağda ise dini boyuttan farklılıkları barındıran her şey yok edilmiş ve koruma için kötü bir dönem yaşanmıştır. Tüm bunlara rağmen söz konusu dönemde bile bazı kişiler bireysel olarak korumacı politikalar izlemeye çalışmıştır. “Örneğin Theodorik’in uygulamaları bu dönemin istisnai bir olgusu olarak dikkat çeker. Roma’ya eski ihtişamını kazandırma gayretiyle bazı papalar da korumacı politikalar izlemiştir” (ÇEKÜL 2010).

Batı dünyasında koruma bilinci

– İtalya örneği

Roma İmparatorluğu Orta Çağ’a geçerken Vizigot istilasına uğramış, bu işgalde birçok anıtsal yapı yağmalanmıştır. Bu işgaller Roma İmparatorluğunun büyük bir çöküş yaşamasına neden olmuş, kültürel çöküşün etkileri edebiyatta, mühendislik ve mimarlıkta gözlemlenmiştir. Görkemli tarihlerinin yok olma tehlikesi Romalıları harekete geçirmiştir.

10. yüzyılın sonlarında, eski tapınaklar yeni kiliselere dönüştürülmüş, sonrasında da yeni yerleşmelerde eskinin korunabilmesi için bilinçli bir çaba harcanmıştır. Bu tarihten sonra şehrin yaşadığı saldırılar, yıkımların önüne geçilmesini sağlayamamıştır ve 13. Yüzyılda Roma çöplerle dolu bir şehir olarak hiç de davetkar gözükmemektedir.

“14. yüzyılda, hayalindeki Roma özlemiyle kente gelen ozan Petrark, büyük bir düş kırıklığıyla yıkıntıları gezer ve Romalıların tarihlerine karşı saygısız davranışlarına ve cehaletlerine karşı isyanını haykırmadan edemez. Yine de 14. yüzyılda, dönemin sanatçıları ve hümanistlerinin antik döneme duyduğu ilgi ve klasisizm hayranlığı sayesinde, koruma bilincinin uyanmaya başladığı görülür. Bu dönemde Papalık Roma’sını parçalamayı hedefleyen siyasi hareketin ardında, biraz da Roma’ya ve onun tarihi geçmişine duyulan tutku vardır. Roma’yı Roma yapan kültürün kalıntıları olan tarihi eserlerin bir listesinin çıkarılması çalışmaları da bu dönemde başlayacaktır. Rönesans öncesinde İtalya kimliğini bulma yolundadır. 15. yüzyılın güçlü yöneticisi Papa Nicolaus V. Roma’ya geldiğinde kenti güzelleştirmek için kolları sıvayacaktır. Ölümünden sonra, onun Roma’nın eski anıtlarını koruma ve kenti güzelleştirme çalışmalarının etkileri bütün İtalya’ya yayılmaya başlamıştır” (ÇEKÜL 2010).

17. yüzyıl başlarında Roma Barok bir görünüme sahip olarak devinim geçirmeye başlamış; kentte yeni yapılaşmalara gidilmiş ve kente bir kez daha yaşam gelmiştir. Bu dönemde kültür ve koruma bilinci Avrupa’ya da sıçramış özellikle Fransa’da etkileri hissedilmiştir. Roma’nın İtalya’nın bağımsız eyaletleri arasında en güçlü ve en gözde kenti olmasıyla, Roma’dan diğer Avrupa ülkelerine tarihi eser kaçakçıları başlamıştır. Bu yağmalama duyarlı Roma halkının tepkisini çekmiş olsa da ticaret ortamlarına sunulan eski eser kalıntıları büyük rağbet görmüştür. Tüm bunlara rağmen bu dönemin, tarihi eserlerle ilgili kayıtların tutulup, belgelerin düzenli bir şekilde değerlendirilmeye çalışıldığı bir dönem olduğu bilinmektedir.

Tarihi eserlere karşı 17. Yüzyıldaki büyük ilgi, yerini 18. Yüzyılda soğuk kanlı ve akılcı yaklaşımlara bırakmış, 19. Yüzyılda üniversitelerde koruma ile ilgili alanların açılması ile beraber önyargısız değerlendirilmeler yapılmaya başlanmış, kopya ve taklit azalmıştır.

1870’lerde İtalya’nın birleşmesi ile beraber Roma yeni başkent seçilmiş ve birçok kentsel yenileme geçirmiştir. Mimarların modern standartlara göre şehri yeniden düzenleme amacı ne yazık ki tarihi yapıların yıkılması olarak algılanmış, birçok tarihi eser görmezden gelinmiştir. İlk planın eleştirilmesi üzerine 1873’te ortaya koyulan ve 1883’te gerçekleşen 25 yıl boyunca yürürlükte kalan yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

1906'dan sonra, bazı yatırımcılar eski eserleri yenileşmeye karşın bir tehdit olarak görmüş ve birçok tarihi çevrenin yıkılmasına neden olmuşlardır. 1936 yılından sonra kente gelen Mussolini, ihtişamlı bir çevreye bürünmesi için yenileme çalışmalarına devam etme istemiş fakat dönemin önde gelen araştırmacıları buna karşı direnmişlerdir. Bu bilinçlenmeler sayesinde kent eski izlerini çok fazla kaybetmeden bugünlere gelmiştir (ÇEKÜL 2010).

“19. yüzyılda Avrupa'yı etkisi altına alan büyüme ve zenginlik döneminde yatırımcılar güç kazanmış, tarihi yapılar gözden çıkarılmıştır” (ÇEKÜL 2010). Ancak bu yıllarda Roma'da kurulan Eski Eserler Müdürlüğü büyük mücadeleler vermiştir.

Koruma bilincinin gelişmesinde büyük katkıları bulunan aynı zamanda akademisyenlik yapmış Giovannoni'nin görüşleri Atina Konferansı'nda kabul edilen 'Carte del Restauro Italiana'nın bilinen koruma kriterleri ve kurallarının biçimlenmesinde etkili olmuştur.

– Fransa örneği

1887 tarihli Fransız Mevzuatı, Fransa'daki koruma bilincinin gelişmesinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu mevzuatın kabul edilmesi koruma yaklaşımlarını dile getiren tanınmış Fransız yazarlar sayesinde olmuştur. Bunlardan birisi de kuşkusuz Victor Hugo'dur. Victor Hugo önemli kitabı Notre Dame'ın Kamburu'nda başlıca karakter bir insan yerine o dönemin toplumsal yapısını yansıtan bir katedral, bir anıttır.

Bu gelişmelerin ardından koruma bilincini sahiplenen sivil toplum kuruluşlarının sayısının artmasıyla, eğitim desteklenmiş ve Avrupa'da yeni bir çağ başlamıştır. Ancak bu dönemde anıtların belgelenmesi ve korunması çalışmaları başarılı olamamış, bu çalışmalar 19. yüzyıl sonrasında Viollet le Duc ve Hausmann öncülüğünde hızlanmıştır.

19. yüzyıl sonrasında kamulaştırma çalışmalarında artış meydana gelse de bu çalışmalar II. Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğramıştır. Daha sonrasında savaşın yıkımına karşılık seferberlik başlamış, yapılara kamu yararı gerekçesiyle el koyulmaya başlanmıştır. Savaş sonrasında tarihi çevrelerin onarılması ve yeniden yapılaşması süreci koruma ile ilgili birçok problemin belirlenmesini sağlamıştır. 'Fransa, 1962'de yürürlüğe giren Malraux Yasası'na kadar tarihi yapıları ve alanları bir bütün olarak kucaklayacak

bir düzenlemeye sahip olmadığı halde başarılı koruma çalışmalarına imza atmıştır. Birkaç yüzyıl boyunca yoğun çabalarla, hem geçmişe ait mimariyi değerlendirmek hem de ileri teknikler kullanarak modern yapılar inşa etmek mümkün olmuştur' (Erder 2018).

– İngiltere örneği

İngiltere'de koruma bilincinin resmi kurumlarca gündeme gelmesi konusunda geçce kalınmış, tarihi çevrenin koruması daha çok girişimci kişiler ve sivil toplum kuruluşları önderliğinde gelişmiştir.

19. yüzyılın başlarında, hem politik hem de dini odakların çabalarıyla kiliselerdeki aşırı restorasyona Ruskin, Moris ve Webb önderliğinde tepki bir akım doğmuştur ve bu akımın etkileri hala hissedilmektedir.

İngiltere'de 19. Yüzyıla kadar devletin kültürel varlıkları koruma konusunda somut bir çabası olmamıştır. 1873 yılında koruma ile ilgili ilk yasa önerisi getirilse de başarılı bir şekilde uygulanamamıştır. 1877 yılında Tarihi Yapıları Koruma Derneği kurularak toplumun koruma konusunda bilinçlenmesi sağlanmıştır.

20. yüzyılın başlarında Londra Tarihi Yapılar Dairesi yapıları envanter çalışmalarının yapılması, satın alma ve bakım çalışmalarının yapılması yönünde çeşitli girişimlerde bulunmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında tarihi çevreler büyük bir yıkımla karşılaşmış, buna karşılık halkta tarihi yapıların korunmasına yönelik büyük bir bilinçlenme kaydedilmiş ve kurumsal yapılanmada artış meydana gelmiştir. Devamında az zamanda başarılı önlemler alınarak, yeni uzmanlık alanlarında düzenlemelere gidilmiş ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Bireylerde ve toplumlarda tarihi çevre bilinçlerinin oluşturulması, kültürel varlıkların gelecek kuşaklara aktarılmasında ve başarılı koruma politikalarının gerçekleştirilmesinde çok önemli bir yer etmektedir. Tarihi çevre bilinci olan bir birey, bu sorumluluğu içinde hissederek toplumda aktif ve üretken bir şekilde bulunacak ve başarılı koruma politikalarının oluşturulmasında faydalı olacaktır.

İnsanlarda koruma bilincinin oluşması, geçmiş ile gelecek arasındaki bağı fark etmeleri, korumaya değer vermeleri ile başlamaktadır. Bu ilk başlarda çoğunlukla teokratik temelli

olmuş, Mezopotamya ve Eski Mısır uygarlıklarında insanlar tapınaklarını koruyarak, yeni yerleşimler oluşturmaya devam etmişler ve belirli aralıklarla onarım yapmışlardır. Daha sonra insanlar kendi uluslarının oluşmasında etkili olan savaşları ve kişileri de tarihi değer olarak görmeye başlamışlar, çeşitli anıtlar dikmişler ve bu alanları korumuşlardır. Tarih çevreler, böylece insanların geleceklerini inşa etmesinde her zaman çok önemli bir yer etmiş ve hala etmeye devam etmektedir.

İtalya’da tarihi çevre koruma politikaları birçok ülkeye göre çok eskiye dayanmaktadır. Roma İmparatorluğu döneminde yaşadığı saldırılar ve tarihlerinin yok olma tehdidiyle Romalılar harekete geçmiş fakat yüzyıllar boyu süren çalkantılar başarılı koruma politikalarının uygulanmasına imkân vermemiştir. 17. Yüzyıla gelindiğinde Roma en gözde dönemini yaşamış, bu ilgi tarihi eserlerin kaçırılmasına neden olmuştur. 17. Yüzyıldaki büyük ilgi yerini 18. Yüzyılda daha soğukkanlı ve akılcı yaklaşımlara bırakmış, 19. Yüzyılda üniversitelerde koruma ile ilgili alanların açılmasıyla korumaya bilimsel bakış açısı gelmiştir. Ancak ne yazık ki 19. yüzyıldaki büyüme ve zenginlik tarihi yapıların yıkılmasına neden olmuştur. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise Atina Konferansı’nda kabul edilen Carta del Restauro Italiana ile koruma konusundaki koruma kriterleri ve kuralları belirlenmiştir.

Fransa, 19. Yüzyıldan beri koruma kriterlerine getirdiği yeni yaklaşımlar, çıkardığı yasalar ve kamulaştırmalar ile hukuki alt yapıların oluşturulmasına öncülük etmiştir. Yaptığı önemli hareketler ile korumaya her zaman yön vermiştir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra belgelenen kültürel yapılar devlet eliyle, kimliğine saygılı ve fark edilmeyecek şekilde onarılmış; 1962 Malraux Yasası ile geçmişini temsil eden yapıları yaşatarak korumayı amaçlamıştır.

İngiltere’yi incelediğimizde ise, koruma konusunun resmi kurumlarca ele alınması diğer ülkelere göre oldukça geç kalmıştır. Tarihi çevrenin korunması, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve girişimciler önderliğinde gelişmiş, devlet katkısı 20. yüzyıla doğru gözlemlenmeye başlanmıştır. 20. Yüzyıl başında yapılar belgelenmiş, II. Dünya Savaşı boyunca da tarihi yapıların korunmasına yönelik bilinçlenme ve kurumsal yapılanmadaki artış dikkat çekici bir hale gelmiştir.

“İtalya’da yer alan yoğun tarihi çevre içinde ortaya çıkmış bir bilincin gelişimini, Fransa’da kurulan temel prensipleri ve İngiltere’deki saygılı bireysel yaklaşım ile eskiyle yeniyi harmanlama çabalarını koruma alanındaki kavramların bilimsel ve sürekli gelişimi bağlamında değerlendirmek, kendil prosedürlerini oluşturma aşamasında olan ülkeler için, kültürel, sosyal ve siyasi gerçeklikleri kadar, ekonomik araçlarını da göz önüne almaları halinde ders niteliğindedir. Geleceğin köklerinin geçmişte yattığına inanıyor ve çevrenin insan ve onun kültürel şekillenışı üzerindeki etkisini kabul ediyorsak bilinçli, akılcı ve etkin çözümlerin de bu tür bir yaklaşımla elde edilebileceğini kabul etmemiz gerekir” (Erder 2018).

Türkiye’de koruma bilinci

Türkiye’deki ilk örgün restorasyon yüksek lisans eğitimi 1964 yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi bünyesinde, sonrasında İTÜ ve Yıldız Teknik Üniversitesinde, YÖK yasası ile birlikte de mimarlık eğitimi veren neredeyse bütün üniversitede bu lisansüstü eğitimin verilebilmesi için çalışmalar başlatılmış, alanında uzman bireyler yetiştirmeyi amaçlayan teknik okullar kapsamında da restorasyon yüksekokulları açılmıştır (Küçükaltan ve ark. 2011).

Asıl önemli olan ülkede yaşayan tüm bireylerin ait olduğu kültürel geçmişini benimsemesi ve bunu sağlayabilecek yasal, yönetsel çevrenin kurulması, teknik ekiplerin geliştirilmesi, yöneticilerin ve sektördeki politikacıların da aynı bilinçle çalışmasıdır. Akademisyenlerin de tüm bu kişileri yetiştirenler olarak bu bilince sahip olmaları kuşkusuz kaçınılmazdır. Bu bilinç ancak toplumdaki bireylerin ayrılmaz parçası olduğu zaman koruma kusursuz gerçekleşebilecektir.

2.5. Koruma İle İlgili Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar

2.5.1. Koruma konusunda uluslararası kurumlar

- UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
- UNESCO-WHC UNESCO-World Heritage Center (Convention)/ Dünya Miras Merkezi

- ICCROM International Centre for the Study of the Preservation and restoration of cultural property/ Uluslararası Kültürel Varlık Koruma ve Onarım Araştırma Merkezi
- IUCN International Union for Conservation of Nature/ Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği)
- EUROMED Euro-Mediterranean Partnership/ Avrupa Akdeniz Ortaklığı
- UN United Nations (League of Nations) Uluslar Birliği (Ligi)
- IMO International Museums Office of the League of Nations Birliğin Müzeler Ofisi

2.5.2. Koruma konusunda ulusal kurumlar

Merkezi kamu kurumları

– Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültürel ve doğal varlıkların korunması ile ilgili gerekli önlemleri aldirmek, bütün çalışmaları yürütmek, yürütülen çalışmaların denetimini yapmak ve bunu ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına, belediyelere ve valiliklere yaptırmaktan Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumludur (KTVK Kanunu, 2863\10 -1) .

– Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, koruma ile ilgi tüm konularda yetkilendirilmiş, kültürel ve doğal varlıkların korunmasıyla ilgili imar çalışmalarını yürüten koruma ile ilgili en önemli kuruluşlardan birisidir.

– Milli Savunma Bakanlığı

Milli Savunma Bakanlığına bağlı bulunan alanlarda, sınır bölgelerinde veya yasak bölgelerde bulunan kültürel ve doğal miras alanlarının korunması ve bununla ilgili çalışmaların yürütülmesi Milli Savunma Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında düzenlenecek protokole göre yapılmaktadır. (KTVK Kanunu, 2863\10-3).

– **Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Saraylar Daire Başkanlığı**

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı bulunan kültürel ve doğal miras alanlarının korunması süreci Kültür ve Turizm Bakanlığının teknik şartnamesi ve yardımıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca yürütülmektedir (KTVK Kanunu, 2863\10-2).

– **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu**

Koruma bölge kurulları, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması ile ilgili gerekli tespit, öneri ve organizasyonları yapmak ile yükümlüdür.

– **Vakıflar Genel Müdürlüğü**

Vakıflar Genel Müdürlüğü Başbakanlığa bağlı ve esas olarak merkez ve taşra teşkilatı olarak ikiye ayrılan kültürel varlıkların tespit edilmesi ve korunması ile ilgili çalışmaları yürüten bir kurumdur.

“Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zaviye, mevlevihane, çeşme ve benzeri kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi koruma bölge kurulları kararı alındıktan sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülür” (KTVK Kanunu,2863\10-4).

Vakıflar Genel Müdürlüğü; vakıflara ait malları uygun ekonomik koşullara göre işletmek, önemli mimari ve tarihi değere sahip eski eser ve yapıları korumak, vakfa ait kurumları hedeflerine ve gayelerine uygun bir biçimde yaşatmak ve diğer tüm yasa ve yönetmeliklerde geçen görevlerini yapmakla yükümlüdür.

Yerel yönetimler

– **Büyükşehir Belediyeleri**

Büyükşehir belediyeleri 5216 sayılı Yasa ile; kültürel ve doğal miras alanlarımızın ve bunların içerisinde bulundukları tarihi çevrelerin işlevlerinin ve yapıları çevresinin korunmasını sağlamak, bu gaye ile gerekli çalışmaları yürütmek, korunması mümkün

olmayan kültür varlıklarını ise aslına uygun olarak ve bugünün işlevlerine uygun bir biçimde yaşatarak yeniden inşa etmekle görevlidirler. Ayrıca Büyükşehir belediyeleri, tüm bu kültürel ve doğal miras alanları ile ilgili çalışmaları yürütmek için kendilerine bağlı Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) kurarlar.

– **Belediyeler**

Belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre; üniversitelerin, ilgili meslek kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin, alanında uzman bireylerin katılımıyla aynı kentte yaşayan bireylerin sosyal ve kültürel iletişimlerini güçlendirmek ve kültürel ve doğal miraslarımızın korunması ile ilgili gerekli bilincin oluşması için çalışmalar yürütmektedir. 2863 Sayılı Kanun'a göre belediyeler; koruma konusundaki tüm bu çalışmaların yürütülmesi için bünyelerine bağlı Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) kurmakla yükümlüdürler.

– **Valilikler**

– **Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB)**

Ülkemizde 2014 yılı yerel seçimleri sonucunda 6360 Sayılı Kanun ile yapılan yeni düzenlemeyle beraber büyükşehir belediye sayıları arttırılmış ve görev ve yetki alanları yeniden düzenlenmiş, yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılayabilmek için belediyelerin yetki sınırları arttırılmış ve il özel idareleri kapatılmıştır. Bunların yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB'lar) kurulmuştur.

– **Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)**

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'na göre büyükşehir belediyeleri ve bakanlıkça izin verilen belediyelere bağlı, korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili gerekli çalışmaları yürütmek ve ilgili kontrollerini yapmak amacıyla Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları kurulması kararlaştırılmıştır. Ardından 2005 yılında konu ile ilgili çıkarılan yönetmelikte söz konusu bu birimlerin kuruluş amaçları, yetki ve görev sınırları açıklanmıştır.

– **Meslek örgütleri**

- Türkiye Mimar ve Mühendisler Odası Birliği, Mimarlar Odası
- Türkiye Mimar ve Mühendisler Odası Birliği, Şehir Plancıları Odası
- Türkiye Mimar ve Mühendisler Odası Birliği, Peyzaj Mimarları Odası
- Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER)

– **Diğer STK'lar**

Ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren görmeye başladığımız sivil toplum kuruluşları, resmi kurum ve kuruluşlar dışında bağımsız olarak çalışan insanları ortak bir toplumsal hedef üzerinde birleştirmeyi amaçlayan, gönüllülük esaslı ve kar amacı gütmeyen kuruluşlardır.

Sivil Toplum Örgütlerinin koruma konusunda yasal bir yetki ve görevleri bulunmamasına karşın, hem bünyesinde barındırdıkları üyeleri hem de toplumu koruma çalışmaları hakkında bilinçlendirmeleri sürece büyük bir avantaj sağlamaktadır. (Mengi ve Keleş 2003). Sivil toplum kuruluşlarının uzmanlık ve mesleki birikimi yüksek bireyleri bünyelerinde barındırmaları kendilerini daha iyi ifade edebilmelerini ve hedefleri doğrultusunda planlı ve başarılı bir biçimde ilerleyebilmelerini sağlayacaktır. Bu nedenle günümüzde, ülkemizde ve tüm dünyada etkisi gittikçe artan sivil toplum kuruluşlarının profesyonel kadrolar oluşturmaları gerekmektedir.

Ulusal Sivil Toplum Örgütleri

- Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı (ÇEKÜL)
- Tarihi Kentler Birliği,
- UNESCO Milli Komitesi
- Turizm, Anıt ve Çevre Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ)
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları Yönetmeliği

Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri

- ICOM International Council of Museum/ Uluslararası Müzeler Konseyi

- ICOMOS International Council on Monuments and Sites / Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
- DOCOMOMO International committee for documentation and conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the modern movement/ Uluslararası Modern Mimari Akımı
- EUROPA NOSTRA Voice of Cultural Heritage in Europe/ Kültürel Miras İçin Avrupa Konseyi

Özel Kuruluşlar

- WHF World Monument Fund/ Dünya Anıtlar Vakfı
- Getty Conservation Institute / Getty Koruma Enstitüsü

– Uzmanlar

- Koruma Danışmanı
- Uzman
- Mimar
- Peyzaj Mimarı
- İnşaat Mühendisi
- Şehir Plancısı
- Tarihçi
- Eğitimci
- Sanat Tarihçisi
- Doğa Bilimcisi
- Sosyolog
- Ekonomist
- Arkeolog
- Hukukçu

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Tez çalışmasının materyalinde; konu ile ilgili literatür çalışması yapılarak ilgili kitaplar, koruma ile ilgili yasa ve yönetmelikler, veri tabanlarındaki ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış bildiri ve makaleler, YÖK veri tabanındaki yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Yapılan literatürde incelemesi sonucuna tarihi çevrelerde alan yönetiminde farklılıkların yönetimiyle ilgili çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir. Bu konu, doğru alan yönetim çalışmalarının gerçekleştirilmesi açısından bir eksiklik olarak görülmüştür.

Çalışmanın evrenini tarihi çevrelerdeki alan yönetiminde bulunan paydaşlar oluşturmaktadır. Alan yönetimi yönetmeliğince bu paydaşlar; Alan Başkanı, Bakanlıkça görevlendirilen yetkili kişiler, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcileri, uzmanlar şeklinde belirtilmektedir. Bu çalışmada söz konusu paydaşlar karar verenler, kararı etkileyenler ve karardan etkilenenler şeklinde gruplaştırılmıştır. Alan yönetiminde bulunan söz konusu bu paydaşlar (karar verenler, kararı etkileyenler ve karardan etkilenenler) çeşitli noktalarda birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bu farklılıklar bir arada çalışması gereken paydaşlar arasında bir gerilim yaratmaktadır. Başarılı alan yönetimi çalışmalarına hayata geçirebilmek için bu gerilimin yönetilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmada tarihi çevrelerdeki alan yönetim süreçlerinde bir araya gelen paydaşlar arasındaki bakış açısı farklılıkları ortaya koyulmuştur.

Çalışma üç ana başlık altında incelenmektedir.

Çalışmanın birinci kısımda tarihi çevrelerde alan yönetimi kavramı incelenmiş; yönetim alanı, yönetim planı ve alan yönetimi kavramlarının tanımlamaları yapılmıştır. Alan yönetiminin hedefleri, tarihsel süreç içerisindeki yeri ve alan yönetim süreçleri incelenmiş; süreç içerisinde yer alan paydaşların sorumluluk tabloları oluşturulmuştur.

Çalışmanın ikinci kısmında farklılık kavramının literatür içerisindeki farklı tanımlamalarına, farklılıkların çeşitli boyutlarına ve kaynaklarına yer verilmiştir. Farklılıkların yönetimi kavramının tarihsel süreç içerisinde nasıl gelişim gösterdiğine ve günümüzde giderek küreselleşen dünyada farklılıkları yönetmenin önemi açıklanmıştır.

Farklılıkların yönetimi ile ilgili daha çok örgütsel ve demografik amaçlı çıkarılan R. Roosevelt Thomas Modeli (1991), Taylor Cox Modeli (1991), Gary Powell Modeli (1993), Robert Golembiewski Modeli (1995) gibi ilk modeller; ardından Thomas ve Ely Modeli (1996), Taylor Cox Modeli (2001), Richard Allen ve Kendyl Montgomery Farklılık Yaratma Modeli (2000), Tam Bütünleşme Modeli (2002), Mor Barak Kapsayıcı Farklılık Yönetimi Modeli (2000) gibi süreç odaklı ara modeller incelenmiştir. Çalışmada, incelenen örneklerden konu ile ilgili en uygun yaklaşımlar olan süreç odaklı ara modellere yer verilmiştir.

Çalışmanın son kısmında başarılı alan yönetimi süreçlerinin yürütülmesi ve dolayısıyla paydaşlar arasında bulunan sorunların yönetilmesi için konuya dikkat çekilmiş ve nasıl bir yol izleneceği konusunda çözüm önerileri getirilmiştir.

4. BULGULAR (BULGULAR ve TARTIŞMA)

4.1. Tarihi Çevrelerde Yönetim / Alan Yönetimi Kavramı

Yönetim Nedir?

Yönetim ile ilgili birçok farklı görüş bulunmakla beraber; yönetim, bazen süreç veya sürecin ögesi olan birey ve gruplar bazen de liderlik faaliyetleriyle ilişkilendirilmektedir (Paşaoğlu ve ark., 2013). Yönetim, belirli hedeflere ulaşmak için bütün kaynakların söz konusu amaç için kullanılmasıdır. En genel tanımı ile, ‘başkalarının vasıtasıyla hedefe ulaşma ve başkalarına iş gördürme eylemidir.’ Bu çalışma kapsamında tarihi çevrelerde alan yönetimi ve farklılıkların yönetimi kavramları incelenecektir.

Yönetimin amacı

Yönetimin en temel amacı, örgütsel hedefleri meydana getirmektir. Söz konusu bu örgütsel hedefler; (Paşaoğlu ve ark., 2013):

- Örgütte bulunan bireylerin istenilen amaca ulaşmak için gösterdiği davranış ve tutumları barındıran düzen amacı,
- Örgütün benimsediği yaklaşımlara göre, örgüt içerisinde bulunan bireylerin bu tutumu temsil ettiği kültürel amaç,
- Son olarak örgütün kar elde etmesini sağlayan politikaları oluşturan ekonomik amaçtır.

Bahsi geçe üç ana amaç dışında örgütlerin başarılı yönetim politikaları izleyebilmesi için çeşitli analitik ve teknik amaçları da bulunmaktadır.

Yönetimin özellikleri

- Bir yerde yönetimin olabilmesi için öncelikle hedeflenen bir amaç olmalı ve bu amaç tüm paydaşlar tarafından benimsenmelidir.
- Amaç belirlendikten sonra örgüt içerisinde iş bölümü yapılmalıdır. Paydaşlar arasında görev ve yetki karmaşasının bulunması yöneticilerin işini zorlaştırmaktadır
- Örgüt içerisinde iş bölümü yapıldıktan sonra yetki karmaşaları ortadan kalkmakta, yöneten ve yönetilenler belirlenmektedir. Yani örgütün hiyerarşik düzeni oluşmaktadır.

- Örgüt içerisinde bulunan paydaşlar arasındaki farklılıklar doğru yönetildiği takdirde o ortamda yaratıcılık ve işten sağlanan verim artmaktadır
- Yönetimde süreç içerisinde demokratik bir ortamın oluşturulması ve tüm paydaşlara eşit ve adil bir tutum ile yaklaşılması gerekmektedir.
- Yönetim, birden fazla kişinin eylemlerini içeren bir grup faaliyetidir. Bu nedenle örgüt içerisindeki iletişim kuvvetli olması, sorunların çözülmesi ve paydaşların bağlılıklarının artması açısından önem teşkil etmektedir.

Kültürel miras yönetimi, “kültürel miras alanı ve çevresinde yaşayan yerel halkın katılımıyla bir değerlendirme süreci ile korumanın nasıl, neden ve kimin için sağlanacağı, değişen ve gelişen yerel halkın ihtiyaçları bakımından sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağı konuları üzerine de çalışmaktadır” (Fairclough 2008).

Kentsel koruma yönetimi; “kültürel varlıkların korunması uygulamalarının, varlığa ait tüm özellikleri koruyacak ve gelecek nesillere aktaracak şekilde yürütülmesi olarak tanımlanabilir” (Kuban, 2000).

Korunması gereken tarihi çevrelerin yönetiminde üç temel kavram bulunmaktadır. Söz konusu bu kavramların birincisi yönetilecek tarihi çevreyi kapsayan “**Yönetim Alanı**”dır. İkinci kavram alanın yönetilmesi ile ilgili konuları ve eylemleri içeren “**Alan Yönetimi**”dir. Alan yönetiminin başarılı ve doğru bir şekilde yürütülüp sonuçlanmasını sağlayan ve bu amaç için hazırlanan son kavram “**Yönetim Planı**” olarak tanımlanmaktadır.

4.1.1. Yönetim alanı

“Yönetim alanı kavramı, esasen yönetilmesi gereken çeşitli özelliklere ve ihtiyaçlara sahip kıyı alanları, su havzaları, hava alanları veya tersaneler gibi bölgeleri kapsamaktadır.” Bu çalışmaya konu olan alanlar ise korunması gereken tarihi çevrelerdir (Tunç, 2014).

4.1.2. Yönetim planı

Günümüzde kültürel mirasın kavramı gelişmiş bununla beraber kültürel mirasın nasıl deneyimleneceği, korunacağı ve yönetileceği gündeme gelmiştir. Bu bağlamda kültürel

mirasların ve tarihi çevrelerin başarılı bir şekilde korunması ve geleceğe aktarılması için çeşitli koruma politikaları ve yönetim planları oluşturulmuştur. Yönetim planları; planlama sürecinin bir ürünü olup, başarılı alan yönetim çalışmalarının oluşturulması ve uygulanan çalışmaların sürdürülebilirliği açısından yol gösterici bir kılavuz olarak tanımlanabilmektedir. Yönetim planlarının; sergilenecek yaklaşım ile ilgili temel kararları içermesi, çalışmaya konu olan alanın tamamını kapsamayı, kararların hangi maddelere dayandırıldığı gibi konuları içermesi gerekmektedir.

Yönetim planında, karar verenler yani merkezi ve yerel yönetimlerin aldıkları kararlar doğrultusunda, korunacak bölgenin çevresiyle beraber korunmasına dair oluşturulacak planlamaların ön taslağının oluşturulması istenilmektedir. Alan ile ilgili yapılan envanter çalışması sonucunda söz konusu alan ile ilgili yapılan tüm plan ve yasal düzenlemelerin “Alan Komisyonu”na dikkatle incelenmesi ve yönetim, koruma, gelişim veya araştırma şeması ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Yönetim planı oluşturulması sürecinde, alan yönetiminde yer alacak tüm paydaşların görev ve sorumluluk tanımlamalarının yapılması ve yönetim planının imkanlarını genişletmek için bütçe analizlerinin yapılması ve öneriler geliştirilmesi gerekmektedir. (Dağabakan, 2012).

Süreç boyunca, söz konusu alanın yerel yaşam biçimini bozmayan, korumaya duyarlı sürdürülebilir yönetim planları hazırlanmalıdır. Doğru planlamaların, bölgedeki ekonomik ve kültürel birikimin artmasını sağladığı unutulmamalıdır.

Gelişmiş dünya ülkelerinde 20. Yüzyılın ortalarından itibaren gündeme gelen alanın nasıl yönetileceği kaygısı Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra gündeme gelmiş, 2005 tarihli Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik ile kültürel miras varlıkları ile ilgili yönetim planlarının hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Yönetim planının amacı

Yönetim planlamasının ana hedefi yönetimi konu olan tarihi çevrenin kültürel ve doğal kaynaklarını koruyarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. ICCROM’un yaptığı çalışmaya göre söz konusu amacı gerçekleştirebilmek için kararı etkileyen paydaşlara yani alanında uzman, akademisyen ve sanatçılara sorumluluk verilmesi ve bu kişilerin

alan ile ilgili tarihsel, sanatsal ve bilimsel becerilerinin etkin bir biçimde ortaya çıkarmalarının sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Süreç içerisinde karşılaşılan problemlerin kararı etkileyen paydaşlar arasında tartışmaya açılmasının yaratıcı çözümler ortaya çıkarmak açısından önemli ve gerekli olduğu vurgulanmaktadır. (Dağabakan, 2012).

Tarihi alanın yönetimi, söz konusu alanın neden önemli olduğunu belirten ve diğerlerinden ayıran eşsiz özelliklerinin çeşitli analizler yapılarak meydana çıkarılmasına dayanmaktadır. UNESCO'ya göre tarihi çevrelerin yönetimi birincil olarak aşağıdakileri maddeleri içermektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993, aktaran Ayrancı, 2007):

- Alanın kültürel değerlerinin söz konusu alan içerisinde korunması;
- Alanın mevcut durumunu esas alan nitelikli rehberlerin hazırlanması;
- Alan içerisinde bulunan bütün kültürel ve doğal kaynakların envanter çalışmalarının yapılması;
- Alan ile ilgili yeterli nitelikteki uzmanlarca düzenli olarak denetleme ve raporlamaların yapılması;
- Yönetim planında bulunan esaslara uygun olarak stratejik koruma planı taslağı hazırlanması;
- Süreç içerisinde uygulanan bütün çalışmalarda koruma etiğine, UNESCO'nun uluslararası önerilerine ve Venedik Tüzüğü gibi kaynaklara saygı gösterilmesi.

Başarılı bir yönetim planı nasıl oluşturulur?

Yönetim planları, başarılı alan yönetim çalışmalarının oluşturulması açısından bir rehber niteliğindedir. Söz konusu rehberin tamamlanan bir plan değil, çevresel koşullara göre devamlı yenilenen sürdürülebilir bir çalışma olması gerekmektedir.

Thomas (2003)'a göre başarılı bir yönetim planı (Ayrancı, 2007);

- Hazırlanan plan ile bitmemekte, söz konusu planın uygulaması ve sürekliliğinin sağlanması ile devam etmektedir.
- Alanın geleceği ile ilgili alternatifleri tanımlamakta ve günümüzde alınan kararlar ve izlenen yollar ile ilişkisi incelenmektedir.

- Karşılaşılabilecek riskler ve fırsatların çözümlenebilmesi için bir ortam sağlamaktadır.
- Yönetim planı birçok aşamadan oluşan bir süreçtir ve bu süreçlerin önceden tanımlanması gerekmektedir. Söz konusu aşamalar süreci biçimlendirerek mantıksal yaklaşıma yönlendirmektedir.
- Yönetim planı, değer yağılarını içeren, alanın sınırlarını ve değişen koşullarda amaca nasıl ulaşılacağını tanımlayan bir süreçtir.
- Süreç içerisinde bütünsel bir bakış açısı sergilenmeli, karşılaşılabilecek sorunlar farklı fikir ve görüşler dikkate alınmalıdır. Yönetim planının, tüm aşamaları ve onunla birlikte ortaya çıkabilecek tüm problemleri içerebilmesi gerekmektedir.
- Alan yönetimi, sürekli olarak devinim halinde bulunan bir süreçtir. Bu nedenle yönetim planlarının, değişen koşullara ve hedeflere göre esnetilebilmesi gerekmektedir.

Katılımcı yönetim planları

Günümüzde tarihi çevre ve kültürel miras alanlarının korunabilmesi için yönetim planlarının hazırlanması konusu tüm dünyada önemli ve birincil bir konu haline gelmiştir. Yönetim planlarının oluşturulmasıyla beraber alan yönetiminde bulunan paydaşlar, alanı daha yakından tanıyabilmekte mevcut fırsat ve tehditler belirlenebilmektedir. Bu duruma bağlı olarak yönetim planları, paydaşların alan ile ilgili uygulama planlarını ortaya koymalarına yardımcı olmaktadır. (Güneş, 2011). Günümüzde klasik, kalıplaşmış yönetim planlarının yerini; yeni, tüm paydaşlarının sürece etkin katılımını sağlayan, sürdürülebilir kalkınma çalışmaları ile bütünleştirilen katılımcı yönetim planları almıştır (Çizelge 4.1.).

Yönetim planları hazırlanırken alınan kararların ‘sürdürülebilirlik, ortaklık-katılımcılık ve bilimsellik’ ilkelerine sahip olmaları gerekmektedir. (Güneş, 2011). Söz konusu tarihi çevrelerin başarılı ve etkin bir şekilde yönetilmesi ancak ilgili paydaşların yönetim çalışmalarına dahil edilmesi ile mümkün olmaktadır.

Çizelge 4.1. Korunan alanlarda yeni yaklaşım (Phillips, 2002, aktaran Güneş, 2011)

Geçmişte Korunan Alanlar	Korunan Alanlarda Yeni Yaklaşım
Yöre halkına (korunan alan içi ve yakın çevresinde yaşayan) karşı planlama ve yönetim (onları planlama ve yönetime katmama anlayışı)	Katılımcı planlama ve yönetim
Merkezi yönetim	Ortaklaşa, yerelden yönetim
Salt koruma anlayışı	Sosyal ve ekonomik hedefleri de düşünerek yönetmek
Kendi başına gelişme	Ulusal, bölgesel ve uluslararası sistemlerin bir parçası olarak planlama
‘Ayrı bir ada gibi’ yönetim	Bir ağ içinde gelişme (yeşil koridorlarla birbirine bağlanan ve tampon bölgelerle çevrelenen mutlak ve korunan alanlar)
Daha çok görsel, manzaraya ilişkin özellikleri nedeniyle koruma	Daha çok bilimsel, ekonomik ve kültürel nedenlerle koruma
Ziyaretçi ve turistler için yönetim	Daha çok yerel halkı düşünerek yönetim
Koruma çalışmaları	Korumanın yanı sıra restorasyon ve rehabilitasyon çalışmaları
Öncelikli olarak ulusal bir değer	Aynı zamanda bir toplumsal değer olarak görülmesi
Yalnızca ulusal anlamda ilgi gören alanlar	Aynı zamanda uluslararası anlamda ilgi gören alanlar

Katılımcılık süreci bilgilendirme, inceleme, müzakere ve bilinçlendirme olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. “Söz konusu aşamaların sıralı olması ve birbiri içinde bir uyum göstermesi gerekmektedir.” (Geray ve Küçükkaya, 2011 aktaran, Güneş, 2011). Alan yönetim çalışmalarında katılımcılık sürecinin en etkili olduğu çalışmalar Arama Toplantıları’dır. Arama Toplantıları’nda konu ile ilgili farklı disiplinlerden birçok paydaş sürece katılmaktadır. Arama toplantıları, yönetim planlarından nelerin beklendiğinin netleşmesi ve çıktıların bir sonraki süreç için veri kabul edilmesi noktasında büyük önem taşımaktadır.

4.1.3. Tarihi çevrelerde alan yönetimi

Alan yönetimi kavramı, korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve bu alanların çevrelerinin korunması ile ilgili oluşturulan yönetsel eylem planlarının bütünüdür. bünyesinde barındırmaktadır.

“Alan yönetiminin temel prensibi disiplinler arası ve çok aktörlü koruma çalışmalarını örgütsel, yasal, yönetsel ve mali açılardan örgütleyerek sürdürmektir. Alan yönetimi; disiplinler arası bilgi üretmek ve üretilen bilgiyi toplumun katılımını sağlayarak gelişim

ve değişikliklerin, paylaşımının sağlanarak sistematik ve planlı bir şekilde yönetilmesini amaçlamaktadır” (Öksüz 2019).

Alan yönetiminin amaçları

“Alan yönetimi, temel olarak disiplinler arası ve çok aktörlü koruma çalışmalarının yasal, yönetsel ve finansal açılardan organize edilerek sürdürülmesidir. Alan yönetimi; disiplinler arası bilgi üretmek ve bu bilgiyi halkın katılımını sağlamak üzere paylaşmak yoluyla hızlı gelişme ve değişimlerin sistematik ve planlı biçimde yönetilmesini amaçlamaktadır” (TMMOB Mimarlar Odası, 2008).

Alan yönetimi 3 temel ilke üzerine kuruludur. Bunlar;

- Katılım
- Etkinlik
- Planlılık

ICOMOS Tüzüğü Genel İlkelerine göre;

- Kültürel mirasın korunması, onarımı ve yenilenmesinin planlanmasında başarıya ulaşmak için farklı disiplinlerle beraber çalışmak gerekir.
- Mimari mirasın değeri ve özgünlüğü standartlaştırılmaz. Mirasın ait olduğu toplumun kültürüne bakmak gerekir.
- Tarihi değere sahip binaların değeri yalnızca belirli yapı elemanlarının görünümünü dikkate alan bir yaklaşım yerine, yapıldığı dönem ve kullanılan tekniklerin eşsiz ürünü olarak bütün bileşenlerindedir. Bu sebeple, sadece cephenin korunarak yapı içinin ise yok edilmesi, koruma kistaslarına uygun değildir.
- Mimari mirasın potansiyel kullanımı tespit edilmeli, koruma ve güvenlik şartları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Tarihi yapıdaki en küçük bir müdahale, tüm binanın yenileme planlaması içinde ele alınmalıdır.
- Tarihi miras yapıları geçmişin izlerini yapıldıkları dönemin tarihi özelliklerini taşırlar fakat kimi zaman taşıdıkları tarih karmaşılaşabilir bu sebeple yapıların

korunmasında iyi bir analiz gerekir. Yapıdaki var olan bozulmalar iyi analiz edilmeli ve bulunan çözümün yapıda doğuracağı sonuç da tespit edilebilmelidir.

- Yapılacak olan müdahalelerin mimari mirasta yapacağı fayda ya da kötü sonuç tespit edilmeden müdahale yöntemleri uygulanmamalıdır. Acil müdahale gerekmesi durumunda yapının özgünlüğünü bozacak hamleler yapılmamalıdır.

Alan yönetiminde boyutlar

– Yasal ve yönetsel boyut

Türkiye’de koruma konusunun yasal boyutu incelendiğinde Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmakta olduğu gözlemlenmektedir. Koruma ile ilgili kanunlar Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde tek yapı/anıt ölçeği ile sınırlı olsa da son yıllarda yapılan yeni yasal düzenleme ve değişiklikler ile beraber tarihi çevrelerin korunması teşvik edilmiş, bunun için çeşitli destek ve kaynaklar sağlanmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde koruma ile ilgili günümüzde oluşturulan yasa ve yönetmelikler aşağıda listelenmiştir.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Resmî Gazete Tarihi: 09.11.1982
Resmî Gazete Sayısı: 17863
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 30.11.1999 İnsan Hakları Derneği
- Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu Resmî Gazete Tarihi
21.7.1983 Resmî Gazete Sayısı: 2863
- Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile
Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında
Yönetmelik Resmî Gazete Tarihi 27.11.2005 Resmî Gazete Sayısı:
26006
- Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği Resmî Gazete Tarihi 25.07.2013
Resmî Gazete Sayısı: 28178
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Kültür
Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları Yönetmeliği Resmî Gazete
Tarihi 19.04.2012 Resmî Gazete Sayısı: 28269

Söz konusu çalışmanın yasal boyutunu büyük ölçüde oluşturan yönetmelik Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'tir. Yönetmelikte; alan yönetiminin amacını, ulaşılmak istenen hedefleri gösteren ve yönetim planının nasıl hazırlanması, değerlendirilmesi ve onaylanması ile ilgili yol gösterici olan maddeler bulunmaktadır. Alan yönetiminin yasal boyutu, alan yönetiminde yer alan paydaşlardan karar verenler yani yönetici grubu ile ilgilidir. Yönetmelikte karar verici olan paydaşların görev, yetki ve sorumlulukları belirtilmektedir.

– Ekonomik boyut

Koruma konusunun ekonomik boyutu incelendiğinde finansal kaynakların oluşturulmasının, bu kaynakların yönetilmesi kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili yapılan anlaşmalar evrensel kavramları da içeren bütüncül çözüm önerileri sunma noktasında kalkınma planları önemli bir yer etmektedir. 2007-2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma planlarında diğer planlardan farklı olarak “kültürün korunması, geliştirilmesi ve diyalogun geliştirilmesi” konusunda bir başlığa yer verilmiştir. Söz konusu başlık altında kültürel miras alanlarının korunması ve toplumsal bilincin kuvvetlendirilmesi noktasında çeşitli hedeflere yer verilmiştir (Ortakçı, 2017).

9. Kalkınma Planı'ndan sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013 ülkemizde merkezi kurumlar tarafından oluşturulan planlar arasında sıralanmaktadır. Merkezi yönetimlerin dışında yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri de tarihi çevrelerin korunması için çeşitli politikalar izlemekte, teşvik çalışmalarında bulunmaktadır. Uluslararası düzeyde bakıldığında ise Dünya Miras Fonu, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği Fonları tarihi çevrelerin ve kültürel mirasların korunmasına önemli bir finansal kaynak sağlamaktadır.

Alan yönetim çalışmalarının temel hedeflerinden birisi; ihtiyaç duyduğu ekonomik kaynaklarını kendisi oluşturabilen ve bu çıktıları yeniden kültürel varlığın korunmasına aktarabilen bir model geliştirmektir. Başarılı alan yönetim çalışmaları sonucunda; alternatif kaynaklar oluşturulabilmekte, istihdam sağlanabilmektedir. Bu da alan yönetim çalışmalarındaki paydaşlardan bölgede yaşayan halk ve ziyaretçilerin refahı için büyük önem arz etmektedir.

– Sosyal boyut

Alan yönetim çalışmalarının katılımcılık anlayışını benimsemesi ve ilgili paydaşların alan yönetim çalışmalarına dahil edilmesi, başarılı alan yönetim süreçlerinin oluşturulması ve sürecin sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir. Alan yönetim çalışmaları merkezi kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarını içinde barındıran işbirlikçi bir yaklaşımda olmalıdır.

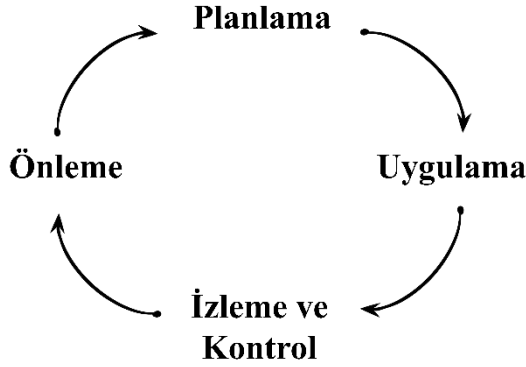
Alan yönetim çalışmalarının sosyal boyutunu sivil toplum örgütleri, alan ile ilgili vakıf ve dernekler, meslek örgütleri gibi kuruluşlar oluşturmaktadır. Söz konusu kuruluşlar sürecin; alanın değerlerini gözeten, aidiyet ve sorumluluk bilincini kaybetmeyen, farklılıkları gözeterek toplumun tüm sistemlerini paydaş olarak gören, katılımcı ve ortak toplumsal hafızayı oluşturan politikaların izlenmesinde büyük rol oynamakta ve yol gösterici olmaktadır.

Çalışmada alan yönetiminde bulunan paydaşların alan yönetim boyutlarındaki sorumluluklarını açıklayan tablo Çizelge 4.2.'de yer almaktadır.

Çizelge 4.2. Sorumluluk Tablosu (Mercan, 2022).

PAYDAŞLAR	SORUMLULUKLAR			
	Yasal Sorumlulukları	Ekonomik Sorumlulukları	Sosyal Sorumluluklar	
			Teknik Sorumluluklar	Toplumsal Sorumluluklar
Karar Verenler (Yöneticiler, Yerel Yönetimler vb.)	Yönetim alanlarının belirlenmesi	Alan ile ilgili alternatif kaynakların oluşturması	Sürecin izlenmesi ve gerekli raporlamaların yapılması	Alanın, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması
	Yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi	Bölgede yaşayan halk için istihdam sağlanması		
	Yönetim planlarının strateji, misyon ve amaçlarının belirlenmesi			
Kararı Etkileyenler (Akademisyenler, Sivil Toplum Örgütleri vb.)	Yönetim planı taslağının incelenmesi ve bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunulması		Temel çalışma verilerinin alınması	Paydaşların süreç oryantasyonunun sağlanması
			Daha önce yapılmış benzer çalışmaların söz konusu çalışma ile kıyaslanması (Benchmarking)	Toplumsal tüm sistemlerinin paydaş olarak görülmesi noktasında sürece katkıda bulunulması, öneriler getirilmesi
Karardan Etkilenenler (Bölgede Yaşayan Halk, Ziyaretçiler vb.)				Yürütülen çalışmaların önceden belirlenmiş değer ve normlara uyması noktasında gerekli önerilerin getirilmesi
				Sorumluluk ve aidiyet bilincinin tüm paydaşlara iletilmesi
				Ortak toplumsal hafızanın oluşturulması

Alan yönetiminde yer alan süreçler

Şekil 4.1. Sürdürülebilir alan yönetimi döngüsü (Mercan, 2022).

Şekil 4.1.'de gösterildiği gibi alan yönetimi çalışmaları temel olarak planlama, uygulama, izleme ve kontrol, önleme aşamalarından oluşmaktadır.

– Planlama aşaması

Alan yönetiminde yer alan süreçler genel anlamda 3 başlık altında incelenebilir. Bunlardan birincisi; tüm yönetim süreçlerinde olduğu gibi planlama aşamasıdır. Yönetim planlarının detaylı bir biçimde oluşturulması başarılı alan yönetimi çalışmalarının oluşturulması için en önemli basamaktır.

Yönetim planı hazırlama süreçleri, paydaşlar ile birlikte üretilen süreçler haline getirilmelidir. Yönetim planlarının sürdürülebilirliği açısından paydaşların sürece aktif olarak katılımı çok önemlidir. Süreçte yer alacak paydaşların görev tanımlarının belirlenmesi ve bunların tanımlanan aşamalara göre ilişkilendirilmesi, bütçe analizlerinin yapılması ve bunların bir zaman çizelgesine göre belirlenmesi gerekmektedir.

– Uygulama aşaması

Oluşturulan yönetim planlarının uygulanması aşamasında sürecin birbiriyle ilişkilendirilmesi, paydaşların sürece aktif katılımı, hazırlanan yönetim plan akışının akıcı bir biçimde ilerlemesi sürecin başarılı bir biçimde sonuçlanması açısından çok önemlidir. Gereken bu düzenlemelerin yapılması ihtiyacı Alan Başkanlığı kavramını doğurmuştur.

Bu nedenle başarılı alan yönetim çalışmalarında kurumsal yapının belirlenmesi gerekmektedir.

– İzleme ve kontrol aşaması

Birleşmiş Milletler tarafında 1987’de yayınlanan Brundtland Raporu’nda sürdürülebilirlik kavramı; günümüzün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılayabilme becerisinden ödün vermeden yerine getirebilme şeklinde tanımlamıştır (Keleş, 2013). UNESCO raporunda ise “Ülkeler kısa vadeli kazançlar için doğal ve tarihsel değerleri koruma olayını terk etmemeli ve ertelememelidir. Çünkü turizm ve ekonomik kalkınma, ancak ülkelerin doğal, tarihsel ve kültürel değerlerinin korunması ve uygun çözümlerle değerlendirilmesi ile var olacaktır.” ibaresi geçmektedir.

Tarihi çevrelerin korunarak gelecek nesillere aktarılabilmesi ancak yapılan çalışmaların sürdürülebilirliği ve kuşkusuz gerekli bilincin oluşturulması ile olacaktır. Alan yönetim çalışmalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için;

- Alanın neden, nasıl ve kimlerle korunacağına karar verilmesi,
- Söz konusu çalışmanın swot analizlerinin yapılması,
- Uzun vadeli, şeffaf, bütüncül plan, hedef ve uygulamaların belirlenmesi,
- Çevredeki değerlerin belirlenmesi, gerekli verilerin toplanması ve katılımcılar ile paylaşılması gerekmektedir.

– Önleme aşaması

Alan yönetim süreçlerinde tüm diğer yönetim süreçlerinde olduğu gibi kontrol aşamasından sonra önleme aşaması gelmektedir. Önleme aşamalarında, süreç ile ilgili ne gibi değişiklikler, iyileştirmeler ve düzeltmeler yapılması gerektiği tartışılmaktadır. Sürecin yönetim planlarına uygun izlenip izlenmediği ve yönetim planlarının etkili olup olmadığı ile ilgili geri dönüşler yapılmakta, raporlar hazırlanmaktadır.

Alan yönetiminde yer alan paydaşlar

Başarılı alan yönetim çalışmalarının yürütülmesi için çalışmalarda katılımcılık anlayışının benimsenmesi çok önemlidir. Bu da alan yönetim çalışmalarına katılan paydaşlar ile mümkün olmaktadır. Alan yönetimine katılan paydaşları üç ana başlık

altında toplamak mümkündür. Bunlar: Yöneticiler ve yerel yönetimler gibi **karar verenler**; akademisyenler, sivil toplum örgütleri gibi **kararı etkileyenler**; bölgede yaşayan halk ve turistler gibi karardan etkilenenler şeklindedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde detaylı bir biçimde anlatılan paydaşlar Çizelge 4.3.'de özetlenmiştir.

Çizelge 4.3. Alan yönetiminde yer alan paydaşlar (Mercan, 2022).

KARAR VERENLER		KARARI ETKİLEYENLER		KARARDAN ETKİLENENLER	
1.Merkezi Kamu Kurumları	2.Yerel Kamu Kurumları	1.Eğitim Kurumları	2.Kültür ve Turizm Konusundaki Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar	1.Bölgede Yaşayan Halk	2.Turistler
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Büyükşehir Belediyeleri	Üniversiteler	Ulusal Kuruluşlar	Daimi Yaşayanlar	Günöbirlikçiler
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Enstitüler	Uluslararası Kuruluşlar	Ziyaretçiler	Konaklamacılar
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Valilikler				
Milli Savunma Bakanlığı	Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB)				
Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Saraylar Daire Başkanlığı	Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)				

Bahsi geçen paydaşlar çeşitli noktalarda birbirlerinden farklılaşmaktadır. Başarılı alan yönetim çalışmalarına ulaşmak için söz konusu farklılıkların yönetilmesi gerekmektedir.

Planlama aşamaları, gerekli kaynak ihtiyacı düşünüldüğünde üst yönetim girişiminin önemli olduğu bir noktadır. Söz konusu aşamada strateji, misyon ve amaçların belirlenmesi ve yönetim felsefesinin oluşturulması gerekmektedir. Bu noktada yöneticiler ve yerel yönetimlerin yanında akademisyen ve sivil toplum örgütleri gibi kararı etkileyen katılımcıların da katkısı büyüktür. Planlama aşamasında gerekli verilerin toplanması, alan ile ilgili eğitimlerin yapılması, benzer alanlar ile ilgili daha önce yapılan çalışmalarla kıyaslanması ve bunların katılımcılar ile paylaşılması gerekmektedir. Bölgede yaşayan

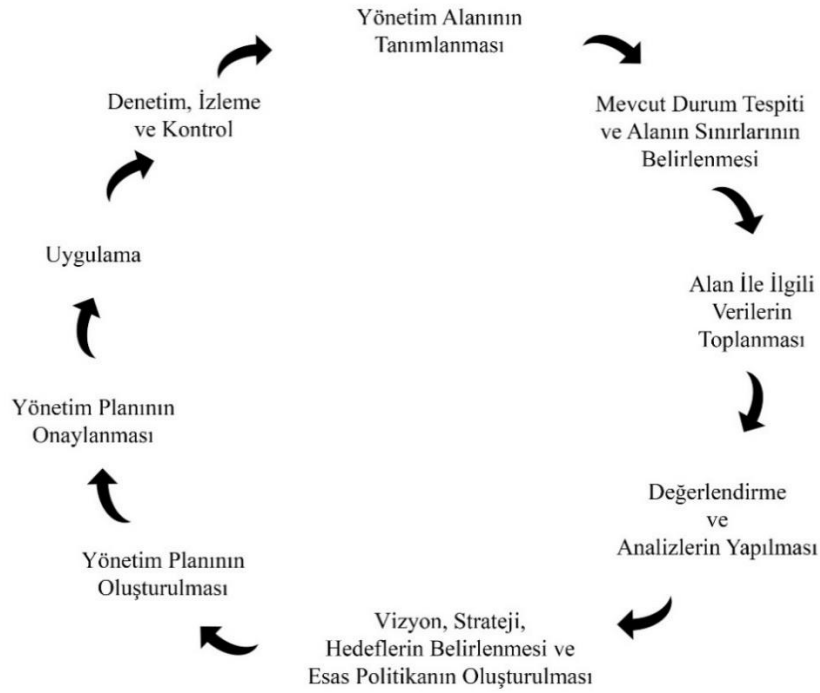
halk ve turistlerin alan yönetim çalışmalarına katılması ise söz konusu çalışmaların uygulandıktan sonra sürdürülebilirlik aşamasında büyük önem arz etmektedir. Bölgede yaşayan halkın ve turistlerin taleplerinin göz önünde bulundurulduğu ve yerel değerleri gözetken planlama çalışmaları yapılmalıdır.

Uygulama aşamaları, hazırlanan yönetim planlarının alan ile ilgili politika ve prosedürler göz önünde bulundurularak uygulandığı aşamalardır. Bu aşamada sürecin izlenmesi ve gerekli raporlamaların yapılması çalışma ile ilgili veri oluşturması açısından çok önemlidir. Alan yönetim çalışmaları çok paydaşlı ve katılımcılık esasını benimseyen çalışmalardır. Paydaşların sürece oryantasyonunun sağlanması noktasında akademisyenler ve sivil toplum örgütleri büyük rol oynamakta, herkesin eşit söz hakkına sahip olduğu adil bir ortamın oluşturulmasını sağlamaktadır. Bölgede yaşayan kişiler ise uygulamaların önceden belirlenmiş değer ve normlara uyması, geleneksel çevre ve yerel bilginin süreç içerisinde kullanılması noktasında önem taşımaktadır.

İzleme ve kontrol aşamaları, karar verenler açısından tarihi çevrelerin korunması için yürütülen çalışmalarda ekonomik anlamda kendine yetebilen ve bunların sürdürülebilirliğini sağlayarak yeniden tarihi çevrelerin korunmasına aktaran, bölge için alternatif kaynak oluşturan ve istihdam yaratan bir sürecin hedeflendiği; kararı etkileyenler açısından sosyal adalet ve sürekli gelişmenin hedeflendiği, karardan etkilenenler açısından ise sorumluluk ve aidiyet bilincinin korunduğu, kültürel çeşitlilik ve ortak toplumsal hafızanın oluştuğu aşamalardır.

Önleme aşamaları ise, tüm paydaşların sürece ne gibi katkılarının bulunduğu veya süreçten kendilerine ne gibi faydalar sağladıkları noktasında geriye dönük incelemelerin yapıldığı ve bu incelemelerin sonraki çalışmalar için veri oluşturması amacıyla kaydedildiği, raporlandığı aşamalardır.

Şekil 4.1.'de oluşturulan alan yönetimi döngüsü Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te belirtilen alan yönetimi süreçleri göz önünde bulundurularak geliştirilerek Şekil 4.2.'deki gibi gösterilmiştir.

Şekil 4.2. Sürdürülebilir alan yönetimi döngüsü (Mercan, 2022).

4.2. Farklılıkların Yönetimi Kavramı

Farklılık kavramı

Farklılık yorumlanabilir, değişme özelliği gösteren bir kavramdır. Bu sebeple birden fazla tanımlaması yapılabilmektedir. En basit tanımı ile farklılık; “Farklı olma durumu, ayrımlılık, başkalık” şeklinde tanımlanmaktadır.

Farklılık, insanın doğası gereği benliğinde var olan olguları kapsamaktadır. Her insan, farklı bakış açıları, değerleri, inançları, kültürleri, coğrafi konumları, eğitim düzeyleri, fiziksel, zihinsel özellikleri ve yetenekleriyle birbirlerinden farklılaşmaktadır.

Farklılıkların tanımı ile ilgili literatürde çeşitli tanımlamalar yer almaktadır.

Farklılık; “Bir insanın bireysel farklılıkları keşfetmek için kullandığı, herhangi bir özellik”tir (Williams ve O’Reilly, 1998)

Farklılıklar; “Bir çalışma biriminin birbirinden bağımsız üyeleri arasındaki, kişisel özelliklerin dağılımı”dır (Jackson, Joshi ve Erhardt, 2003).

Farklılık; “Bireylerin örgüt içi karar aşamalarına tam katılımı sağlamak için uygun bir örgütsel faaliyet”tir (Barak, 2005)

Taylor Cox (2001) için farklılıkların birden fazla değişken tanımlaması bulunmaktadır. “Farklılık ne insanlar arasındaki herhangi bir fark anlamındadır, ne de yalnızca cinsiyet ve ırk farklılıklarıyla sınırlandırılabilir kadar dar bir kavramdır. Farklılık belirli bir istihdam ortamında ya da toplumda bir arada bulunan insanlar arasındaki sosyal ve kültürel kimliklerin varyasyonudur” (Budak, 2010).

Eğinli (2009)’ye göre, “farklılık sonsuzdur, herkes birbirinden farklıdır” şeklinde yorumlama yapılmaktadır. Barutçugil (2004)’e göre ise, “farklılık başkalarından beklentisi olan, belli bir inanç, tutum ve davranışa sahip olan tüm insanlarla ilgili bir konudur” şeklinde tanımlanmaktadır (Gider, 2016).

Farklılıkların ortaya çıkma nedenleri

Günlük hayatımızda ve çalışma hayatımızda bizim tarafımızdan veya içerisinde bulunduğumuz çevre tarafından ortaya çıkarılan özelliklerimiz “ayrıcalıklı” özelliklerimiz olarak tanımlanabilmektedir. Bu özelliklerimiz çeşitli noktalarda birbirlerinden farklılaşmaktadır. Söz konusu “noktalar”, “farklılıkların boyutları” olarak açıklanabilmektedir.

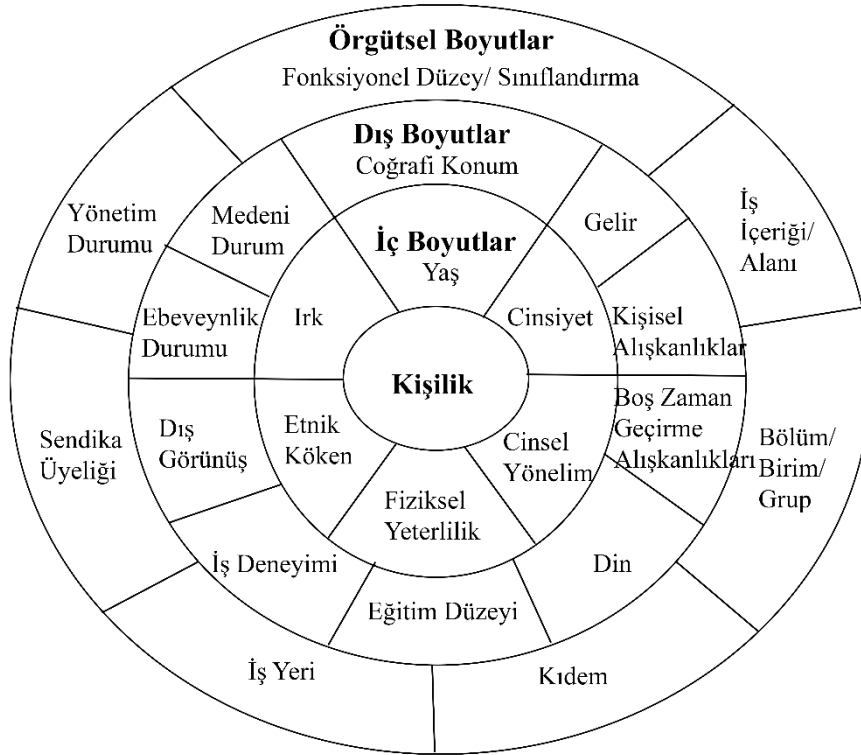
Farklılıkların yönetimi ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda farklılıkların ortaya çıkma nedenleri dört başlık altında incelenmiştir (Şekil 4.3.) (Demirel ve Özbezek, 2016).

Kişilik: Kişiye özgü olan nitelikler olarak tanımlanabilmektedir. Bu özellikler bizleri başkalarından ayıran; başkalarında doğrudan doğruya görmediğimiz özelliklerdir.

İç boyutlar: Diğer bireylerde nadiren görülen niteliklerdir. İçsel boyutlar, bireylerin doğuştan gelen özelliklerini kapsayan, başkalarından ayırt edilebilen fiziksel ve zihinsel özellikleri; bireylerin içerisinde bulunduğu zaman dilimiyle beraber şekillenen ve dışarıdan kolay bir şekilde gözlemlenen özellikleri içermektedir.

Dış boyutlar: İfade edilebilir özelliklerdir.

Örgütsel boyutlar: “örgütlerin içinde oluşan özelliklerdir.” Çalışanların fonksiyonel uzmanlık, kıdem ve eğitim düzeyini, deneyim, bilgi düzeyi gibi bulundukları iş ortamı ile şekillenen farklılıkları içermektedir.

Şekil 4.3. Farklılıkların Ortaya Çıkma Nedenleri (HanappiyEgger, 2006 aktaran Demirel ve Özbezek, 2016).

Farklılık boyutları

Farklılık boyutlarını genel olarak iki başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi doğuştan gelen değiştirilemeyen farklılıklarken ikincisi ise sonradan kazanılan farklılıklardır. Bu boyutları iki ayrı grup halinde sınıflandırsak da birbirleriyle etkileşim halinde oldukları söylenebilmektedir.

Doğuştan Gelen / Değiştirilemeyen Farklılıklar: “İnsanların yaşları, cinsiyetleri, etnik kökenleri gibi doğuştan kazandıkları ve sonradan değiştirilemeyen özellikleri farklılığın boyutlarında ayrı bir grup olarak incelenebilir” (Kılınç, 2009).

Sonradan Kazanılan Farklılıklar: “İnsanların medeni durumu, dış görünüşleri, engellilik, eğitim durumu gibi özellikleri farklılıkların sonradan kazanılan boyutları olarak düşünülebilir” (Kılınç, 2009).

Farklılıkların kaynakları

“Her insan farklıdır. İnsanlar arasındaki fiziksel, zihinsel ve duygusal anlamdaki farklılıklar tahmin edilenlerden çok daha fazladır. Doğuştan gelen farklılıkların yanı sıra yetiştirme ve eğitim süreçlerinde karşılaşılan durumlar ve yaşanan deneyimler de çok farklı olduğundan farklılaşma artarak devam eder. İnsanları değerli kılan çoğu kez farklı özellikleridir. İnsanlar değişik, ilginç ve özgün yönleriyle fark edilirler, tanınırlar ve hatırlanırlar.” Sahip olduğumuz bu farklılıkların çeşitli kaynakları bulunmaktadır. Söz konusu kaynaklar dört ana başlık altında incelenebilmektedir.

- *Gerçekler ve Bilgi*

“Bilgi veya gerçek farklılıkları konu edildiğinde iki taraf aynı gerçekleri farklı anlayabilir veya gerçeklerin ne olduğu konusunda farklı görüşleri olabilir.” Bu durum felsefede “görecelik”, “rölativite” kavramı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Rölativizm, bilginin göreceli olduğunu savunan bir kavramdır. “Algılanan gerçeklik ile var olan gerçeklik birbiriyle her zaman örtüşmeyebilir.” İnsanların her zaman ortak bir karara varamamaları, yani kararlarının farklılık göstermesi bunun en büyük kanıtlarından birisidir. Ancak yine de tüm bunlara rağmen ‘var olan gerçekliğin’ tek olması ve bilgi paylaşımı, daha güvenilir bilgi ile bu kavramın ortaya çıkacak olması nedeniyle; “gerçekler ve bilgi” diğer kavramlar göz önünde bulundurulduğunda daha kolay ve anlaşılır bir kavramdır.

- *Yöntemler*

Bilgiler ve yöntemler birbirlerinden ayrı kavramlar olarak düşünülemez. Bir bilgi üretilirken çeşitli teknik ve yöntemlere başvurulmaktadır. Bu noktada, ‘üzerinde anlaşmaya varılan ortak bir amaç yani ortak bir bilgi’ olduğu kabul edilir. Yöntem, paydaşların amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığı bir yaklaşım, bir zihinsel süreç ve bilgi toplama aracı olarak tanımlanabilmektedir.

Buradaki fikir ayrılıkları, yöntemlerde hangi tekniklerin kullanılacağı, hangi stratejilerin izleneceğidir. Ulaşılmak istenilen amaç için izlenen yöntemleri benimsemeyen ve standartlarını kendi yöntemlerine uygun görmeyen paydaşlar arasında farklılıklar yaşanabilmektedir. Bu noktada paydaşlar arasındaki güven ve saygı desteği arttırılmalı, amaçlar daha net belirgin kılınmalı, grup dayanışması arttırılmalı, karşılıklı olarak kabul edilebilecek bir strateji belirlenmesi için eğitimler verilmeli ve beyin fırtınaları yapılmalıdır.

- *Hedefler*

“Temel hedeflerde belirli kazanımlara ulaşmak konusunda yaşanan farklılıklardır.” Örgütlerde paydaşlar arasında amaç farklılıkları gözlemlenebilmektedir. Her bir paydaş, farklı özelliklere sahip olduğundan dolayı söz konusu farklılıklarını ön plana çıkaran kendi hedefleri bulunmaktadır. “Tarafların tercih ettiği amaçların hedeflerin uyumsuzluğu amaç çatışmasına neden olur. Amaçlarda kısmi uyumsuzluklar olabileceği gibi, bazı durumlarda taraflardan birinin amacını gerçekleşmesi diğerinin amacının bütünüyle ortadan kalkması anlamına gelebilir.”

Bu noktada çeşitli müzakereler yapılarak ortak bir çözüme ulaşılabilir. (Kılınç, 2009).

- *Değerler*

Temel konusunu inanç ve ideolojiler gibi soyut kavramlar oluşturduğu için diğer farklılık kaynaklarına göre çözümlenmesi daha zor olan farklılık kaynağıdır. Bu farklılık seviyesinde karşılıklı gruplar kendi görüşlerini daha heyecanlı bir biçimde savunurlar ve görüşlerini değiştirmek istemezler. Bu nedenle grupların karşılıklı çıkarlarına uygun olan bir çözümleme yapmak gerekmektedir (Kılınç, 2009).

Bir başka çalışma olan Jehn ve diğerleri (1999); farklılığın kaynaklarını 3 aşama altında incelenmiştir. Bunlar;

- *Sosyal kategori farklılığı*

Sosyal kategori farklılıkları, cinsiyet ırk, etnik köken, milliyet gibi demografik farklılıkları ifade etmektedir. Bu kategoride, toplumda edindiğimiz sosyal kimliğin etkisiyle içerisinde bulunduğumuz ortam içerisinde paydaşlar ile aynı fikirleri paylaşarak

uyum içerisinde olabilir ya da bu uyumu bozacak farklı fikir ve görüşlere sahip olabiliriz. Bu durum ayrıcalıklı fikirlerden kaynaklı çatışma durumları yaratabilmektedir.

- *Bilgi farklılığı*

Bilgi farklılıkları ise eğitim seviyesi, mesleki deneyim gibi bireylerin hayatları süresince bilinçli bir şekilde biriktirdikleri farklılıklar bulundukları ortamda çatışmalara neden olabilmektedir.

- *Değer farklılığı*

Son olarak değer farklılıkları ise çalışma ortamı içerisindeki bireylerin kendi misyon ve hedefleri, görevleri ve stratejilerinin farklılaşması nedeniyle oluşan farklılıkları ifade etmekte, bu da çalışma ortamı içerisinde görev çatışmaları ve fikir ayrılıklarına neden olabilmektedir.

Yukarıda sözü geçen çatışma kavramının birçok tanımı bulunmakla beraber, insanların etkileşim içerisinde olduğu ortamlarda bulunan, çalışmaların verimliliğini, etkinliğini artıran ve sürekliliğini sağlayan bir araç olarak tanımlanabilmektedir. Önemli olan çatışmaları çözümlemek değil onları yönetmeyi sağlamaktır. Fazla çatışma ortamı başarılı yönetim çalışmaları için engel teşkil ettiği gibi çatışmanın bulunmadığı ortamlar da durağanlık ve dinginlik yaratmakta bu da çalışmanın performansını düşürmektedir. Sonuç olarak çatışma ortamı, tartışmaya dönüşmediği takdirde çalışmaların verimliliğini arttırmakta ve başarılı sonuçlanması için büyük oranda fayda sağlamaktadır.

Farklılıkların faydaları

Her insan çeşitli noktalarda birbirlerinden farklılaşır ve ayrılırlar. Bir insanı değerli kılan en önemli özellikleri çoğu kez diğerlerinden farklılaştığı ve ayrıldığı özellikleridir. İnsanlar farklı, ilginç ve kendilerine özgü özellikleriyle tanınır ve hatırlanırlar. Bu nedenle farklılıkların bir dezavantaj olarak görülmemesi gerekmektedir. Farklılıkların geliştirilerek kullanıldığı ve doğru yönetildiği takdirde birçok avantajının olduğunu unutulmamalıdır. Aşağıda söz konusu bu avantajlar maddeler halinde sıralanmıştır.

- **Yenilik ve yaratıcılık:** Farklılıklar yenilik ve yaratıcılık seviyelerinde artış sağlar. Aynı probleme çözüm bulmak için farklı yöntemler kullanıldığında daha yaratıcı

çözümler ortaya çıkmaktadır. Farklılıklara bünyesinde yer veren çalışmalarda daha hızlı kararlar alınabilmekte ve değişen koşullara karşın daha esnek bir davranış sergilenebilmektedir.

- **Verimlilik:** Bir ortamda heterojenliğin bulunması çatışma ortamına da imkan vermekte bu da öğrenme seviyesi ve verimliliği arttırmaktadır. Yapılan araştırmalar heterojen çalışma gruplarının homojen çalışma gruplarına göre verimlilik düzeylerinin ve başarı düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir.
- **Eşitlik:** Farklılıklar aynı zamanda eşitlik sembolü olarak görülmektedir. Farklılıkları bünyesinde bulunduran örgütlerin toplum üzerindeki imajları yükseltmekte ve örgütte insanların farklı özelliklerine değer verildiğini göstermektedir. Bu tarz örgütler farklı özellikleri bulunan bireyler için bir istihdam fırsatı olarak görülmektedir.
- **Maliyet:** Farklı disiplinlere ve farklı bireylere yer verilen çalışmalar, örgüt içerisindeki iş doyumunu arttırmakta, devamsızlıkları azaltmakta ve kaynak tasarrufuna büyük oranda fayda sağlamaktadır. Ayrıca “kariyer gelişimi engelleri ve kültürel çatışmalar iş tatminini azalttığından, etkin bir farklılık yönetimi bu oranları düşürerek maliyetlerin azaltılmasını daha mümkün kılmaktadır”.
- **Rekabet ve Pazarlama Avantajı:** Farklı iş kaynaklarını barındıran çalışma ortamları, farklı kullanıcıların istek ve eklentilerini daha iyi çözümleyerek rekabetçi Pazar ortamı içerisinde avantaj sahibi olabilmektedir.
- **İletişim ve Takım Çalışması:** Farklı bireyleri bünyesinde bulunduran çalışma ortamlarında sinerji daha yüksektir. Farklılıklar, bireyler arasındaki iletişimi arttırmakta, bireylerin birbirlerine karşı sempati ile bakmasını sağlamaktadır.

Farklılıkların dezavantajları

Farklılıkların birçok avantajı bulunduğu gibi iyi yönetilmediği takdirde dezavantajları da bulunmaktadır. Söz konusu dezavantajlar aşağıda sıralanmıştır.

- **Çatışma:** Farklılıkların bulunduğu ortamlarda kişiler arası çatışmalar yaşanabilmektedir. Çatışmalar, kişiler arası ilişkileri, ortamın ahenk ve uyumunu bozabildiği için korkulan bir yaklaşım olarak görülmektedir. Ancak çatışmaların iyi yönetildiği takdirde örgütün performansını ve verimliliğini arttırdığı unutulmamalıdır. Ayrıca bir ortamda hiç çatışmanın yaşanmaması durağanlık ve dinginliği arttırmakta, bu da örgüt performans ve verimliliğinin düşmesine sebep olmaktadır.
- **İletişim:** Davranışlar, kelimeler ve deneyimler farklı kültür ve farklı yaş gruplarından bireyler için farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Bu da yanlış anlaşılmalara neden olabilmekte ve sonucunda da fikir ayrılıkları doğabilmektedir.
- **Yönetim:** Farklılıkların diğer bir dezavantajı da yönetsel karmaşıklık yaratmasıdır. Farklılıkları bir arada bulunduran örgütlerde yukarıda da bahsedildiği gibi fikir ayrılıkları yaşanabilmektedir. Bu durum karar verme sürecinin uzamasına ve zorlaşmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle heterojen örgütlerin yönetimi homojen örgütler ile kıyaslandığında daha zordur.
- **Adalet:** Adalet kavramı farklı kültürlerde farklı şekillerde tanımlandığından dolayı gerçek anlamda “adaletli” olmak zorlaşmaktadır (Sürgevil, 2008). Bu nedenle herkes için eşitliğin sağlanması noktasında bazı problemler yaşanabilmektedir.
- **Verimlilik:** Eğer örgüt içerisinde bulunan bireyler farklılıklara karşı kalıplaşmış ön yargıları içeriyor ve örgüt içerisinde konu ile ilgili gerekli eğitimler verilmemiş ise; bu durum takım çalışmasını ve örgüt performansını etkilemekte, işe devamsızlık durumlarını arttırmaktadır.

4.2.1. Farklılıkların yönetimi

Günümüzde bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve küreselleşme ile beraber her geçen gün farklı nitelikteki insanların etkileşim içinde olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Bu

etkileşim, insanlar arasında bir gerilim oluşturmaktadır. Söz konusu bu doğal gerilimin yönetilmesi ‘farklılıkların yönetimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Farklılıkların yönetimi kavramı literatürde çeşitli şekillerde yer almaktadır. Kimi zaman “yeni yönetim paradigması”, “örgütsel anlayış”, “yönetimsel uygulama” kimi zaman da bir çeşit “insan kaynakları yönetimi uygulaması” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarih boyunca yöneticilerin bireylerin farklılıklarından kaynaklanan gerilimi dengeleme ve yönetme tarzları değişiklik göstermiştir. Küreselleşme ile beraber; örgütlerdeki heterojenliklerin artması, kadınların iş hayatında daha fazla yer edinmesi, farklı disiplinlerden gelen personellerin bir arada çalışmaları için yürütülen politikalar, rekabetçi pazar ortamında firmaların kendilerine daha fazla yer bulabilmeleri için farklı kültürlerden bireyleri bünyelerinde bulundurmaya başlaması ve çok uluslu bir politika izlemeleri gibi yaklaşımlar örgütleri yeni yönetim tarzı arayışlarına ve yeni politikalar izlemeye sürüklemiştir. Böylece literatüre göre 1960’lı yıllarda ABD’de başlayan ayrımcılık karşıtı eylemlerin sonucundaki ortaya çıkan tartışmalar farklılık ve farklılıkların yönetimi kavramlarının doğmasını sağlamıştır.

Farklılıkların yönetimi neden gereklidir?

Günümüzde, gelişen teknolojinin de etkisiyle insanlar daha fazla etkileşimde bulunmakta; bunun sonucu olarak da toplum içerisinde yaşayan bireylerin farklılıklardan dolayı ortaya çıkan çeşitli talepleri bulunmaktadır. Gerek kamu gerek özel sektör söz konusu bu farklılıklardan ortaya çıkan talepleri yönetebilmek amacıyla yeni politikalar izleme arayışındadırlar.

Örgütsel açıdan bakıldığında günümüzde çeşitli kurumlar; aynı becerilere sahip personelleri değil farklı ve özgün yetenekleri olan personelleri kazanma çabası içerisinde. Bu durum yöneticilerin planlama, uygulama gibi birçok süreçte etkin liderlik rolünü zorlaştırmaktadır. Birçok firma uluslararası rekabetçi pazarda yer alabilmek adına farklı demografik özelliklere sahip, farklı kültürlerden bireyleri bünyesinde çalıştırmak istemektedir. Böylece farklı müşteri portföylerini de anlayabilme ve onlara da hitap edebilme imkânı bulabilmektedir.

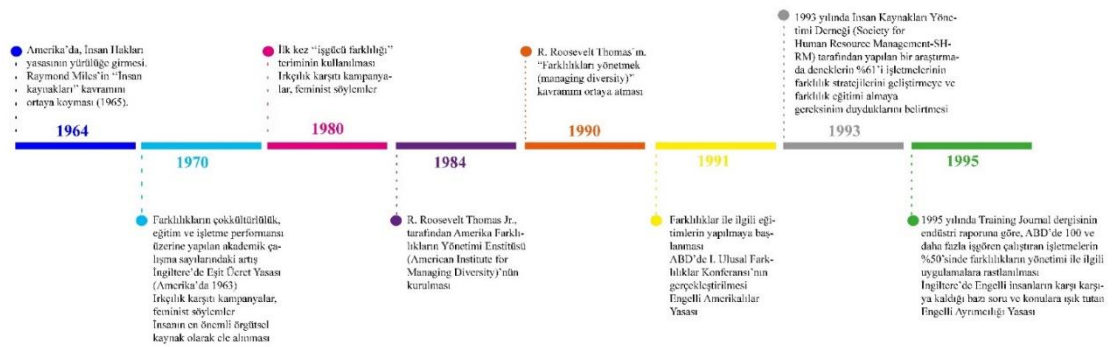
Yukarıda verilen örneklerde de anlatılmak istendiği gibi günümüzde artık çeşitli farklılık boyutlarını göz önünde bulunduran, olay ve olgulara daha geniş perspektiflerden bakabilen, alternatif bakış açıları geliştiren yeni yönetim tarzlarına ihtiyaç duymaktayız. Literatürde söz konusu bu arayışlara birçok çalışmada rastlamaktayız. Örneğin Cox’a göre (1994); farklılıkları bir kaynak olarak görmenin üç ana sebebi bulunmaktadır.

Farklılıklara önem/ değer vermek:

- Ahlaki bir zorunluluktur,
- Yasal bir gerekliliktir,
- Örgüt performansını artırmaktadır (Sürgevil, 2008)

Farklılıkların yönetimi kavramının tarihsel süreci

Literatür incelemesi yapıldığında, farklılık kavramı 1960’lardan itibaren çeşitli akademik çalışmalarda yer edinmesine karşın tarihsel ve sosyolojik açıdan düşünüldüğünde kavramının tarihinin geçmiş uygarlıklara kadar dayandığı gözlemlenmektedir. Tarihsel olarak düşünüldüğünde birçok akım, çeşitli uygarlıkların temas halinde bulundukları dönemde ortaya çıkmıştır. “Örneğin Rönesans, Haçlı Seferleri sırasında doğu ile batının buluşması sonucu ortaya çıkmıştır. Osmanlı ve Anadolu Uygarlıklarına bakıldığında, farklı din ve kültürlerin yaşamın çeşitli alanlarında büyük ölçüde iç içe geçtiği görülür. Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Mevlâna Celaleddin Rumî gibi büyük şair ve düşünürler farklılıkları bir zenginlik kaynağı olarak görmüşlerdir” (Aksu, 2008).

Şekil 4.4. Farklılıkların Yönetimi Kavramı Zaman Çizelgesi

Tarihsel açıdan incelendiğinde 1964 yılında ilk kez Amerika'da İnsan kaynakları yasası yürürlüğe girmiş, 1965 yılında Raymond Miles yine ilk kez 'insan kaynakları' kavramını

ortaya atmıştır. 1970’li yıllarla beraber farklılıkların, işletmelerdeki ve eğitim kurumlarındaki performansı etkilediğine dair yapılan akademik çalışmaların sayısındaki artış İngiltere’de eşit ücret yasasının çıkmasını sağlamış; beraberinde ırkçılık karşıtı kampanyalar ve feminist söylemlerin oluşturulması insanın “en önemli örgütsel kaynak” olarak ele alınmasını sağlamıştır. 1980 yılında ilk kez “iş gücü farklılığı” terimi kullanılmış, 1984 yılında ise R Roosevelt Thomas Jr. Tarafından Amerika Farklılıkların Yönetimi Enstitüsü (American Institute for Managing Diversity) kurulmuştur. 1990 yılında R Roosevelt Thomas ilk kez ‘farklılıkların yönetimi (managing diversity)’ kavramını ortaya atmıştır. 1991 yılına gelindiğinde farklılıkların yönetimi ile ilgili çeşitli eğitim ve sempozyumlar verilmeye başlanmış, ABD’de I. Ulusal Farklılıklar Konferansı gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl Engelli Amerikalılar Yasası çıkarılmıştır. 1993’te İnsan Kaynakları Yönetimi Derneği (Society for Human Resource Management SH-RM) tarafından yürütülen çalışmada katılımcıların %61’inin firmalarının farklılık konusunda izledikleri yolları değiştirme sürecine gittikleri konu ile ilgili eğitim alma ihtiyacı hissettikleri belirtilmiştir. 1995 yılında ise Training Journal adında bir derginin hazırladığı raporda ABD’de 100’ün üzerinde personeli bulunan firmaların %50’sinin farklılıkların yönetimi konusunda çalışmalar yaptığı gözlemlenmiştir. Aynı yıl engelli bireylerin karşılaştığı sorunlara dikkat çeken Engelli Ayrımcılığı Yasası çıkarılmıştır. Sonuç olarak farklılıkların yönetimi kavramı 1990’lı yıllardan beri hayatımızda olsa da kavramın toplumsal yaşam için ne kadar değerli olduğunun fark edilmesi ve akademik yayında yer almaya başlaması 2000’li yılları bulmaktadır. Günümüzde hala farklılıkların yönetimi hakkında çok az çalışma bulunmaktadır. Uygulanan çalışmaların çoğu farklılıkların yönetimi kavramını iş yerleri üzerinde incelemiştir. Bu tezin konusu olan tarihi çevrelerdeki alan yönetiminde bulunan paydaşlar üzerindeki farklılıkların yönetimi ile ilgili herhangi bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır (Şekil 4.4.).

Farklılıkları yönetmenin faydaları

Farklılıkları yönetmenin ve onlara değer vermenin birçok avantajı ve olumlu sonucu bulunmaktadır. Cox ve Blake (1991) yaptıkları bir çalışmada farklılıkları yönetmenin bireyler ve örgütler açısından pozitif etkileri bulunduğu belirtilmiştir. Bunun dışında farklılıkların yönetimi çalışmalarının bireyler, çeşitli işletme ve örgütler ve toplum

üzerinde çeşitli olumlu sonuçları olduğu savunulmaktadır. Bundan dolayı bu konu üç başlık altında irdelenmiştir. (Sürgevil, 2008).

- ***Bireyler açısından faydaları***

Küreselleşme, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle beraber günümüzde bireyler daha fazla etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Bu durum bazı bireylerin kendilerini daha avantajlı ve daha güvende hissetmelerini sağlayabilmektedir. Farklılıkların doğru ve başarılı yönetilmesinden pozitif anlamda etkilenenler sadece azınlık gruplar değildir. Farklılıklar, doğru ve başarılı yönetildiği takdirde tüm bireyler bundan olumlu etkilenmektedir.

Unutmamalıyız ki bireylerin en belirgin ve akılda kalıcı özellikleri başkalarından farklı özellikleridir. Bireylere çocukluk yaşlarından itibaren farklı özelliklerinin zenginlik kaynakları olduğu düşüncesi aşılmalı hem kendi kimlikleri hem de içerisinde bulundukları kültür hakkında bilinçlendirilmelidir.

- ***Örgütler açısından faydaları***

İşletmelerin temel amaçlarından birisi karlılık olmakla beraber maliyetleri azaltma, çalışma performansını ve verimliliği arttırma, rekabetçi pazar ortamında avantaj kazanma, esnek planlar üretme ve çözüm odaklı çalışma ortamları yaratma gibi birçok farklı hedefleri bulunmaktadır. Bununla ilgili Cox ve Blake (1991), doğru ve başarılı yürütülen farklılıkların yönetimi çalışmalarının altı faydasından bahsetmektedir. Bunlar; maliyetleri azaltma, kaynak sağlama, pazarlama, yaratıcılık, problem çözme ve esnekliktir (Sürgevil, 2008).

- ***Toplumsal açıdan faydaları***

Günümüzde ulaşım teknolojilerindeki artışların etkisiyle uluslararası demografik hareketlerin hızlanması, yasal ya da yasal olmayan yollardan ülkelere çeşitli göçlerin yaşanması gibi nedenlerden dolayı aynı toplumda yaşayan bireyler arasındaki kültürel farklılıkların gittikçe arttığı gözlemlenmektedir.

Bir diğer toplum içerisinde farklılıklara etken olan sebep genç çalışan sayılarındaki artıştır. Genç bireylerin çalışma hayatı içerisinde yer alması çalışma azmi yüksek, yaratıcı

ve problemlere karşı sorgulayıcı bireylerin toplum içerisinde bulunmasını sağlamaktadır. Buna karşılık olarak gelişen teknoloji ile beraber yaşlı nüfus sayısındaki artış da yaş ile ilgili ayrımcılıkta bulunan eşitliksiz politikalarla ilgili yeni yaklaşımlar geliştirilmesine ve yaşlı bireylerin toplum hayatında deneyimlerinden yararlanabileceğimiz yeni roller kazanmalarına neden olmaktadır.

Son olarak modern iş hayatı içerisinde kadınların çalışma hayatında daha fazla yer alması ile beraber “empati, dinleme ve iş birliği gibi beceriler, kadınların yetkinlikleriyle özdeşleşmekte”, toplum kültürü büyük oranda bu durumdan fayda sağlamaktadır. “Etkili bir biçimde yönetilen farklılıklar önce bireyi ve ardından içinde bulunduğu toplumu olumlu yönde etkileyecek, bu sayede toplumdaki bireylerin refahına katkı sağlayacaktır” (Toksa,2012).

Sivil toplum kuruluşları

Sivil toplum kavramı bize toplum içerisinde beraber yaşamanın nasıl olması gerektiğini göstermekte; bir yandan toplumların farklılıklarıyla beraber belirli bir alan içerisinde yaşarken diğer yandan da nasıl bütünleşebileceğini gösteren bir araç olarak görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşları devlet ve yerel yönetimler ile beraber çalışmakta, toplumda bireyler arasında bulunan farklılıkları bütünleştirmeyi hedeflemektedir. Sivil toplum kuruluşları, içerisinde bulunduğu toplumda kendini ifade etmekte güçlük çeken azınlık grupların kendilerini ifade edebilmeleri için gerekli ortamı oluşturmak ve o bireylerin toplum içerisinde söz hakkı bulmalarını sağlamaktır.

Sivil toplum kuruluşlarının ana hedefi aynı olsa da, her sivil toplum kuruluşu kendisine belirli hedefler koymakta ve başarılı sonuçlar elde edebilmek amacıyla toplumsal gelişme, insan haklarının korunması, sürdürülebilir çevre gibi belirli konularda uzmanlaşmaktadır.

Farklılıkların yönetimi ile ilgili modeller

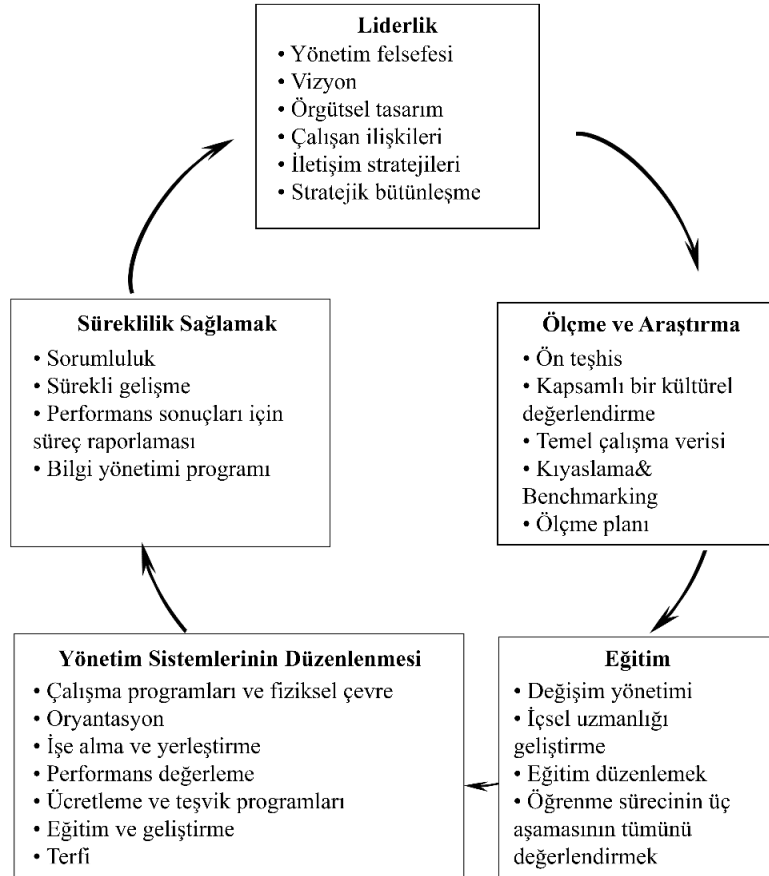
Farklılıkların yönetimi hakkında yapılan ilk modeller daha çok örgütsel amaçlı demografik farklılıklara ve yasal baskılara bir tepki olarak ortaya çıkmış, sonrasında bu

modeller geliştirilerek süreç odaklı modeller oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu modeller bize farklılıkları nasıl yönetebileceğimiz konusunda öneriler getirmekte, farklılıkların avantajlarına ve önemine yer vermektedir. Aşağıda söz konusu bu modellerden bazılarına yer verilmektedir.

- **Thomas ve Ely'nin modeli**

Thomas ve Ely (1996) farklılıkların yönetilmesi ile ilgili oluşturduğu bu modelde üç yaklaşıma yer vermektedir. Söz konusu bu yaklaşımlar; ayrımcılık ve adalet bakış açısı, pazara erişim ve yasalara uygunluk bakış açısı, öğrenme ve etkinlik bakış açısı şeklindedir. Örgütsel öğrenme ve gelişmenin sağlanabilmesi için farklı yaklaşımların süreç ile ilişkilendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. (Sürgevil, 2008).

- **Taylor Cox'un gözden geçirilmiş farklılık modeli**

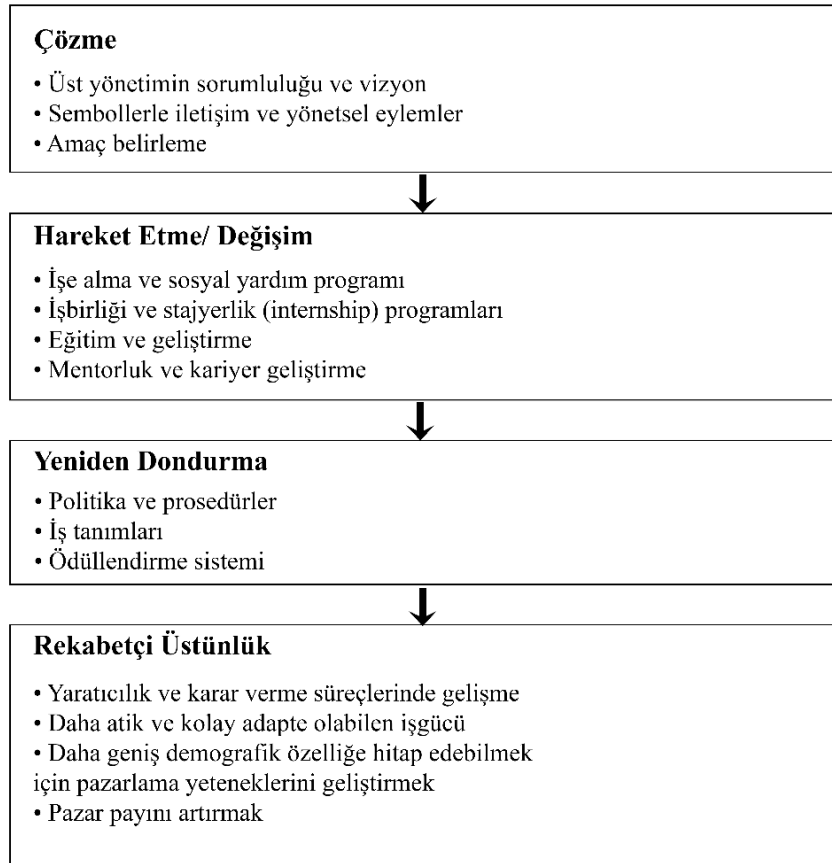

Şekil 4.5. Cox'un Gözden Geçirilmiş Farklılık Modeli, 2001 (Agars ve Kottke, 2004 aktaran, Sürgevil, 2008).

2001 yılında Taylor Cox tarafından yayınlanan, “Farklılık Çalışması İle İlgili Değişim Modeli (Change Model for Work on Diversity)” adlı bir yayınında bir önceki gelişmeleri açıklamış ve modelini geliştirmiştir. Bu modelde farklılıklar; “liderlik, ölçme ve araştırma, eğitim, yönetim sistemlerinin düzenlenmesi ve süreklilik sağlamak” olmak üzere toplam beş maddede incelenmektedir (Şekil 4.5.) (Sürgevil, 2008).

- **Richard Allen ve Kendyl Montgomery’nin modeli**

Allen ve Montgomery (2001) modeli diğer modellere göre daha teorik bir yaklaşım sergilemekle beraber farklılıkların yönetimi sürecini değişim modeli yönünden incelemektedir (Şekil 4.6.) (Sürgevil, 2008).

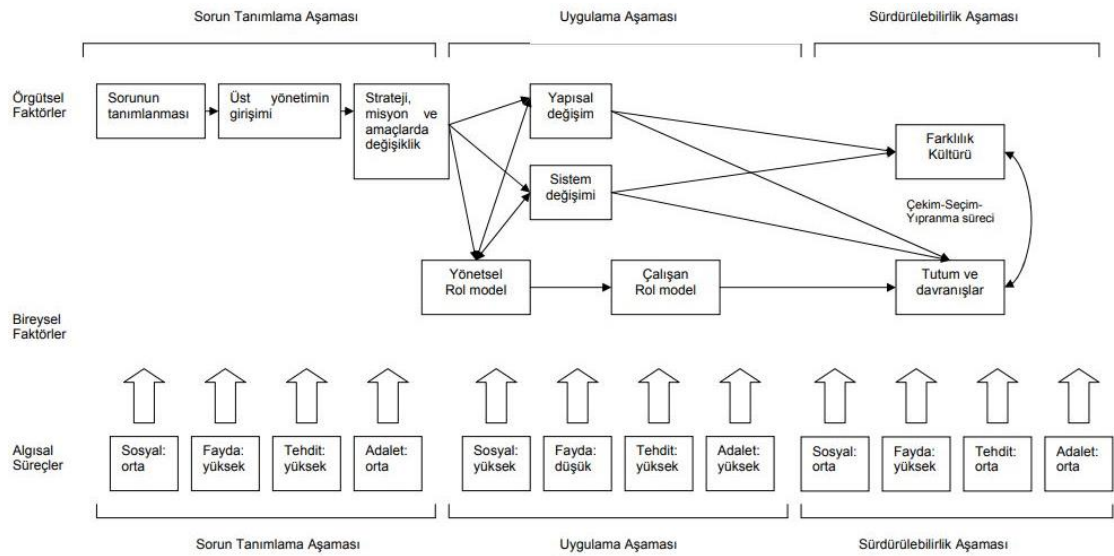

Şekil 4.6. Allen ve Montgomery’nin Farklılık Yaratmaya Yönelik Modeli, 2001 (Agars ve Kottke, 2004 aktaran, Sürgevil, 2008).

- **Farklılıkların yönetimi ile ilgili tam bütünleşme modeli**

2002 yılında Agars ve Kottke tarafından ortaya atılan, Tam Bütünleşme Modeli (Full Integration Model); farklılıkların yönetimi sürecini detaylı bir biçimde incelemesi ile diğer modellerden ayrılmaktadır (Şekil 4.7.) (Sürgevil, 2008).

Farklılıkların yönetim modelleri içerisinde alan yönetim çalışmalarına uyarlanabilecek en uygun model “Tam Bütünleşme Modeli”dir.

Şekil 4.7. Agars ve Kottke'nin Tam Bütünleşme Modeli, 2002 (Agars ve Kottke, 2004 aktaran Sürgevil, 2008).

Mor Barak'ın kapsayıcı modeli

Mor Barak (2000) Kapsayıcı Modelini diğerlerinden ayıran nokta farklılık kavramını sadece örgüt ile sınırlı tutmamakta, onu çevresindeki sistemler ile beraber incelemektedir (Şekil 4.8.) (Sürgevil, 2008).

		Değer Sistemi	
		Dışlama	Kapsama
	Sistem Düzeyi		
	Mikro		
Örgütlerde kapsayıcılık ve farklılıklar	Bireyler, gruplar ve örgütler	Önceden belirlenmiş değer ve normlara uyma	Çoğulcu ve birlikte yeniden geliştirilen örgüt kültürü
Örgüt-toplum ilişkileri ve kapsayıcılık	Örgütler ve toplum	Örgüt dışında sadece finansal paydaşlara karşı sorumlu hissetme Örgüt içine odaklanma	Toplunun tüm sistemlerini paydaş olarak tanımlama Hem örgüt içine hem dışına odaklanma
Sosyal yardım programları ve kapsayıcılık	Devlet	Yoksul insanlara 'Kullanılabilir-atılabilir' işgücü mantığıyla yaklaşma	Yoksul insanlara 'Yukarıya doğru kariyer ilerleme potansiyeli yüksek' işgücü olarak bakma
Küresel ekonomi ve kapsayıcılık	Uluslararası	Kültüre özgü Rekabet odaklı Ulusal düzeyde	Çoğulcu İşbirliği odaklı Karşılıklı küresel çıkarlara odaklı
	Makro		

Şekil 4.8. Kapsayıcı Bir Örgüt Modeli – Değer Tabanlı Model (Mor Barak, 2000 aktaran Sürgevil, 2008).

4.3. Tarihi Çevrelerde Alan Yönetiminde Farklılıkların Yönetimi

Tarihi çevrelerde alan yönetimi, tüm paydaşların sürece etkin katılımını sağlayan bir eşgüdüm platformudur. Çalışmanın bu bölümünde alan yönetim süreçlerinde bulunan paydaşların aralarında ne gibi farklılıkların bulunduğu ve farklılıkların sürece nasıl katkı sağladığına yer verilecektir.

4.3.1. Sürdürülebilir alan yönetim döngüsünde paydaşların rolü

- **Yönetim alanının tanımlanması**

Tarihi çevrelerin ve kültürel miras alanlarının başarılı bir şekilde korunarak gelecek nesillere ulaşması amacıyla üniversiteler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları kültürel ve tarihi değeri bulunan alanlar ile ilgili verileri kurum ve kuruluşlara iletilmektedir. Sonrasında ilgili kurum ve kuruluşlar gerekli incelemeler sonucunda olumlu yanıt verdiği takdirde önerilen alan ile ilgili verileri bakanlığa iletmekte ve Bakanlık tarafından önerilen yönetim alanının tanımlanması yapılmaktadır.

- **Mevcut Durum Tespiti ve Alanın Sınırlarının Belirlenmesi**

Yönetilecek alanın sınırları belirlenirken uygulanması gereken üç önemli aşama bulunmaktadır. Birinci olarak önerilen yönetim alanının öncelikle mevcut durum tespiti yapılmalıdır. Alanın kültürel, doğal, belgesel, tarihsel, mimari ve estetik, ekonomik ve kullanım değerleri belirlenmelidir.

İkinci olarak önerilen alanın UNESCO Dünya Miras Listesi Kriterlerinden hangisini karşıladığı belirlenmeli ve üstün evrensel değerin tanımı yapılmalıdır. 2011 yılında çıkarılan Dünya Miras Listesi Sözleşmesi Uygulama Rehberi'ne göre üstün evrensel değer, “ulusal sınırları aşan, bugünkü ve gelecekteki bütün insanlık için ortak öneme sahip olacak istisnai kültürel ve / veya doğal miras alanları” olarak tanımlanmaktadır. Dünya Miras Komisyonunca üstün evrensel değerin belirlenebilmesi için 10 kriter belirlenmiştir. Dünya Miras Listesi'nde yer alabilmek için bahsi geçen kriterlerden en az bir tanesini barındırmak gerekmektedir. (Şentürk, 2012).

Üçüncü olarak belirlenen üstün evrensel değerin özgünlük, korunmuşluk ve bütünsellik değerini gösteren çalışmalar yapılmalıdır. Alanın özgünlüğü ilgili kaynaklarca “kabul edilebilir değişimin sınırları” içerisinde belirlenmelidir. Sonrasında yine ilgili kaynaklarca alanın günümüze ne derece korunarak geldiği, bu zamana kadar koruma çalışmaları kapsamında yenileme yapılıp yapılmadığı ve eğer yenileme çalışmaları yapılmışsa bu çalışmaların aslına göre yapılıp yapılmadığı tespit edilip raporlanmalıdır. Bahsi geçen değerler ilgili kaynaklara bağlılığıyla beraber aynı zamanda alanın belgesellik ve tarihi değeri ile de ilişkili durumdadır. Burada envanter çalışmalarının güvenilir kaynaklarca yapılmış olması ve bunun kanıtlanması süreç için önem arz etmektedir.

Tüm bu çalışmaların sonucunda Bakanlıkça alanın sınırları belirlenmekte ve sonuç olarak belirlenen yönetim alanı sınırları konu ile ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilmektedir.

- **Alan ile ilgili verilerin toplanması**

Alan ile ilgili literatür incelemesi yapılarak güvenilir verilerin toplanması ve bu verilerin çok yönlü olarak incelenmesi gerekmektedir. Sürecin başarılı bir biçimde yürütülebilmesi için güvenilir kaynakların kullanımı doğru verilerin alınabilmesi açısından çok önemlidir.

- **Değerlendirme ve analizlerin yapılması**

Alan ile ilgili gerekli envanter çalışması yapıldıktan sonra alanın öneminin belirlenmesi, problemlerin tespit edilmesi için gerekli değerlendirmeler yapılmalı ve işlevsel ve yönetsel analizler oluşturulmalıdır. Söz konusu değerlendirmeler yapılırken paydaş toplantıları yapılmalı, alanın swot analizleri yapılmalıdır. Yapılan swot analizleri, alanı çok boyutlu olarak ele almamızı sağlamakta ve farklı bir bakış açısı kazanmamızı sağlamaktadır.

- **Vizyon, strateji, hedeflerin belirlenmesi ve esas politikanın oluşturulması**

Süreç içerisinde söz konusu alanın ve yönetim planının geleceğe yönelik vizyon ve stratejilerinin belirlenmesini sağlayan, ilgili örnek modelleri içeren, alan yönetimi çalışmalarının ulusal ve uluslararası alanda tanıtılmasını sağlayan paydaş arama toplantıları, uzman toplantıları ve odak grup toplantıları gibi etkinlikler yapılması gerekmektedir. Paydaşların bir arada eş güdümlü bir biçimde çalışmasını ve etkileşim içerisinde bulunmasını sağlayan bu toplantılar, davetlileri önceden belirlenen doğrudan çağrılı toplantılar olabileceği gibi bölgede yaşan tüm halkın ya da alan ile ilgili bilgi sahibi bütün paydaşların katılımını sağlayan açık çağrılı toplantılar şeklinde de olabilmektedir.

Bahsi geçen toplantılar sırasında öncelikle tüm paydaşların üstün evrensel değer konusunda hemfikir olup olmadığı ve paydaşlar açısından öne çıkan kültürel ve doğal değerlerin neler olduğu tartışılmaktadır. Sonrasında alanın benzer örneklerinden ne gibi farklılıklarının bulunduğu yani alanın ‘özgünlük’ değeri ve alan ile ilgili ‘fiziksel göstergeleri’ barındıran, alanın fiziksel değerlerinin bütün olarak günümüze gelip gelmediğini gösteren bütünsellik ve korunmuşluk değer tartışılmaktadır.

- **Yönetim planının oluşturulması**

Süreç içerisinde nasıl bir yol izleneceğinin belirleyen, ilgili çalışma programlarının oluşturan, alan yönetimi süreçlerinde yer alacak paydaşların görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesini sağlayan, ilgili bütçe analizlerinin yapılması ve finansal kaynakların belirlenmesini sağlayan, kısa, uzun ve orta vadeli eylem planları öneren yönetim planları oluşturulmalıdır.

- **Yönetim planının onaylanması**

Yönetim planlarının değerlendirilmesi ve onaylanması sürecinde karar verenler ve kararı etkileyenlerden oluşan danışma kurulu ve karar verenlerden oluşan eşgüdüm ve denetleme kurulu görevlidir. Yönetim planının onaylanma süreci 2606 sayılı Alan Yönetimi ile İlgili Yönetmeliğin 12. Maddesinde ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir.

- **Yönetim planının uygulanması**

Yönetim planının uygulanması sürecinde; alan başkanı koordinasyonunda ilgili kurum ve kuruluşlar, belediyeler yer almaktadır. Bahsi geçen paydaşlar, alan yönetiminin karar verenler grubunu oluşturmaktadır. Karar verenler grubunu oluşturan paydaşlar, eşgüdüm ve denetleme kurulu tarafından yürürlüğe sokulan yönetim planına göre uygulamaları yürütmekle görevlidir.

Yönetim planının uygulanması aşamasındaki temel sorumluluk eşgüdüm ve denetleme kuruluna aittir. Eşgüdüm ve denetleme kurulu; ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri, belediye başkanları, vali ve kaymakam gibi karar verenlerden oluşan, yasal yetkiyi elinde bulunduran bir kuruldur. Uygulama aşamasında kararı etkileyen ve karardan etkilenenlerden oluşan danışma kurulundan da iki kişi barındırarak onların fikir ve görüşlerinin de karar verenlerle ilişkilendirilmesi sağlanmaktadır.

- **Denetleme, izleme ve kontrol**

Alan yönetimi süreçlerinde, sürecin denetlenmesi ve kontrolü aşamasında alan başkanlığı yönetiminde alan ile ilgili yıllık performans incelemeleri, çalışma programları ve bütçe taslakları hazırlanmalıdır.

Sürecin denetlenmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi sürecindeki temel sorumluluk kararı etkileyen ve karardan etkilenenlerden oluşan danışma kuruluna aittir.

Danışma kurulları; karardan etkilenen paydaşlardan oluşan alan ile ilgili mülkiyet hakkı bulunan kişi temsilcileri, kararı etkileyen paydaşlardan oluşan ilgili meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve karar veren yönetici grubu paydaşlarından oluşan

Bakanlık tarafından seçilen minimum beş üyeden oluşur. Danışma kurulları, senede en az bir kere toplanarak yönetim planı taslağını inceler ve bu konuda tavsiyelerde bulunur.

4.3.2. Alan yönetim süreçlerinde paydaşlar arasındaki farklılıklar

Paydaşların sürece katılımı

Tarihi çevrelerde alan yönetimi süreçleri, katılımcılık anlayışını benimseyen bir yönetim şeklidir. Bütün paydaşların söz konusu yönetim çalışmalarında aktif olarak bulunması, paydaşların içerisindeki iletişimin kuvvetlendirilmesi, paydaşların hiçbir kısıtlama olmadan görüşlerini bildirmeleri, paydaşlara eşit fırsat ve söz haklarının tanınması çalışmaların başarıya ulaşması ve çalışmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması noktasında çok önemlidir.

Paydaşların tarihi çevrelerde alan yönetimi çalışmalarına aktif katılımında arama toplantılarının rolü çok büyüktür. Söz konusu toplantılar, çeşitli paydaşların sürece katılımıyla dinamikleşmektedir. Böylece alan ile ilgili doğru analizlerin yapılması kolaylaşmaktadır. Paydaşların içerisinde bulunan farklılıklar arama toplantılarında bahsi geçen dinamik yaklaşımın sergilenmesini sağlamaktadır. Sonuç olarak farklılıkları olumsuz bir girdi olarak görmemeliyiz. Farklılıkların doğru ve başarılı bir şekilde yönetildiğinde olumlu girdilere dönüşeceğini unutmamalıyız.

Arama toplantılarında bulunan paydaşlar şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Kültür ve Turizm Bakanlığı,
- Mimarlık, planlama, sanat tarihi, arkeoloji, tarih, dinler tarihi, Türk sanatı, peyzaj, epigrafi, ziraat, halk bilimi, biyoloji, iktisat, sosyoloji, turizm konularında meslek profesyonelleri ve uzman akademisyenler,
- ICOMOS,
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu,
- Valilikler; Büyükşehir Belediyeleri,
- Üniversite ve Meslek Yüksek Okulları; Kaymakamlıklar,
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,
- Vakıflar Bölge Müdürlüğü,

- Çevre ve Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü,
- Tarım ve Orman Bölge Müdürlüğü,
- AFAD İl Müdürlüğü,
- Rölöve Anıtlar Müdürlüğü,
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü,
- Gençlik Spor İl Müdürlüğü; Kültür Varlıkları Koruma Kurulu Müdürlüğü,
- Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonu,
- Ticaret ve Sanayi Odası,
- Vakıflar Genel Müdürlüğü,
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü,
- Sivil Toplum Kuruluşları; Meslek Odaları,
- Alan Başkanlığı.

Paydaşlar arasındaki farklılıklar

Alan yönetimi çalışmaları ile ilgili çeşitli modeller incelenmiş ve bu incelemeler sonucunda paydaşların çeşitli noktalarda farklılaştığı gözlemlenmiştir (Demirel ve Özbezek, 2016).

Söz konusu noktalardan birincisi kişiliktir. **Kişilik özellikleri**; bireye ait, başkasında sıklıkla görmediğimiz nitelikleri içerisinde barındırmaktadır. Paydaşların arasındaki iletişimin kuvvetlendirilmesi ve bireylerin karşılıklı yargılama yapmadan, birbirlerinin düşüncelerine anlayışla yaklaşmaları büyük önem taşımaktadır.

İkinci nokta içsel özelliklerdir. **İçsel özellikler**; kişilerin doğuştan gelen ve yaşadıkları ortam ile beraber şekillenen cinsiyet, yaş gibi demografik niteliklerini içermektedir. Paydaşların birbirlerinin demografik niteliklerini yargılamamaları, birbirlerine ön yargılı değil saygı çerçevesinde yaklaşmaları gerektiği unutulmamalıdır. Alan yönetim çalışmalarının doğru ve başarılı bir biçimde yürütülmesi; arama toplantılarından istenilen verimin elde edilebilmesi için tüm paydaşlara eşit hakların tanınması, moderatörlerin adil bir yaklaşım sergilemeleri çok önemlidir.

Üçüncü nokta, dışsal özelliklerdir. **Dışsal özellikler**; bireylerin eğitim durumu, medeni durumu, geliri gibi nitelikleri kapsamaktadır. Tarihi çevrelerde alan yönetimi süreçlerinde

yürütülen paydaş arama toplantılarına farklı meslek kollarından farklı nitelikte birçok paydaş katılmaktadır. Bütün meslek kollarının sürece katkı sağlayacağı, her bir paydaşın görüşünün çok önemli olduğu unutulmamalıdır.

Dördüncü ve son dikkat çekilmesi gereken nokta ise örgütsel özelliklerdir. **Örgütsel özellikler;** iş yeri, yönetim, işin içeriği gibi nitelikleri içermektedir. Yönetimsel seviyesi yüksek olan bireylerin diğer paydaşların fikir ve görüşlerini önemsemediği ve ön yargılı yaklaştığı arama toplantılarında gözlemlenen bir durumdur. Bütün paydaşların birbirlerinin görüşlerine saygı duyması gerektiği, alan yönetim süreçlerinin katılımcılık anlayışını benimseyerek paydaşların sürece katılımıyla başarıya ulaşacağı unutulmamalıdır.

Tarihi çevrelerde alan yönetimi süreçlerinde paydaşlar arasındaki farklılıkların çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler, farklılık kaynakları olarak tanımlanmaktadır. Alan yönetim süreçlerindeki farklılık kaynakları dört temel başlık altında incelenebilmektedir (Kılınç, 2009).

Birinci başlık; **gerçekler ve bilgidir.** Bu başlık altında paydaşların aynı olay, olgu ve kavramları farklı şekillerde yorumlayabilme durumu incelenmektedir. Tarihi çevrelerde alan yönetimi çalışmaları sırasında yürütülen arama toplantılarında da bu durum yaşanabilmektedir. Alan yönetimi, yönetim planı gibi kavramların tanımlamaları paydaşlar tarafından değişik şekillerde algılansa da bilginin evrenselliğinden dolayı kolay çözümlenebilir bir farklılık kaynağıdır.

İkincisi ise **hedeflerdir.** Bu başlık altında tarihi çevrelerde yürütülen alan yönetim çalışmalarındaki ortak hedef tanımlanmaya çalışılmaktadır. Alan yönetim süreçlerinin hedefleri oluşturma süreci paydaşları da kapsamaktadır. Bu süreçte paydaşlar her zaman sürece katılmak istemese de erken aşamalarda paydaşları alan yönetim süreçlerine dahil etmek alan yönetim çalışmalarının başarıya ulaşma olasılığını arttıracaktır.

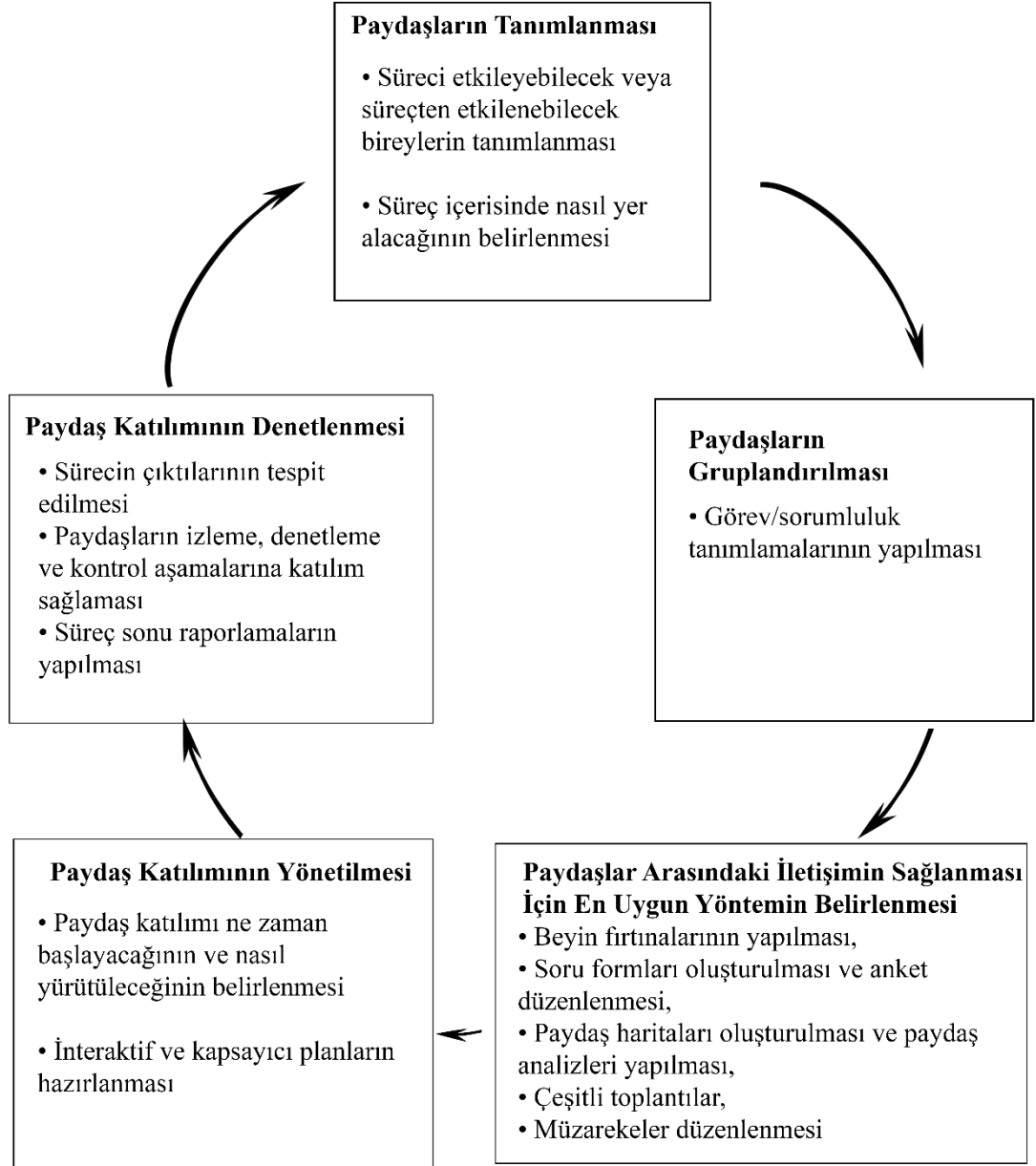
Üçüncüsü **yöntemlerdir.** Bu başlık altında tarihi çevrelerdeki alan yönetim süreçlerinde nasıl bir yöntem izleneceğine karar verilmektedir. Bu karar verilirken sürdürülebilir alan yönetimi dönüşünde bulunan planlama, uygulama, izleme ve kontrol süreçlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Alan yönetimi çalışmalarının doğru ve başarılı

bir biçimde yürütülmesi için bütün paydaşların görev tanımlamalarının yapılması, süreç aşamalarının netleştirilmesi, finans ve zaman programının yapılması gerekmektedir.

Dördüncü ve son başlık ise ***değerler ve inançlardır***. Paydaşlar, kendi değer yargılarını heyecanla savundukları ve karşı tarafa kendi görüşlerini kabul ettirmeye çalıştıkları için çözümlenmesi en güç farklılık kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Önemli olan bireylerin görüşlerini değiştirmek veya baskı ile kabul ettirmek değil, tüm paydaşların değerlerine ve inançlarına saygı göstererek ortak bir çözüm bulmaktır. Hazırlanan yönetim planlarının karardan etkilenenler grubunu oluşturan (alanda yaşayan halk ve ziyaretçiler) paydaşların değer yargılarını göz önünde bulunduran ve aidiyet bilincini hissettiren özellikte olması gerekmektedir.

5. SONUÇ (TARTIŞMA ve SONUÇ)

Tez kapsamında; alan yönetiminde paydaşların karar verenler, kararı etkileyenler ve karardan etkilenenler olarak üç ana başlık altında gruplanması ve alan yönetim çalışmalarında farklılıkların yönetilmesi, sürecin başarılı bir biçimde yürütülmesi için beş temel aşama önerilmektedir.

Şekil 5.1. Alan Yönetiminde Farklılıkların Yönetimi Süreci (Mercan, 2022)

Paydaşların Tanımlanması

Alan yönetim çalışmalarının yürütülmesi ve sonuçlandırılması aşamalarında, süreçten olumlu ya da olumsuz yönde etkilenen herkes alan yönetim çalışmaları için paydaş olarak görülmektedir. Alan yönetim çalışmalarının türüne ve karmaşıklığına bağlı olarak paydaş sayıları değişiklik gösterebilmektedir.

Birinci aşamayı oluşturan paydaşların tanımlanması, süreci etkileyebilecek veya süreçten etkilenebilecek bireylerin tanımlanması ve süreç içerisinde nasıl yer alacağının belirlenmesi konularını kapsamaktadır. Paydaşların belirlenmesi süreci Alan Başkanlığı yönetiminde gerçekleştirilmektedir.

Paydaşların Gruplandırılması

Yönetimin çeşidi ne olursa olsun katılımcıların görev ve sorumluluk tanımlamalarının yapılmadığı bir yönetimin başarılı olma olasılığı bulunmamaktadır. Bu nedenle alan yönetim çalışmalarının başarılı bir biçimde yürütülmesi için paydaşların gruplandırılması ve görev/sorumluluk tanımlamalarının yapılması gerekmektedir.

Alan yönetiminde bulunan paydaşlar temel olarak üç ana grup altında incelenebilmektedir. Bunlar; karar verenler, kararı etkileyenler ve karardan etkilenenler şeklindedir. Karar verenler, sürecin yasalarca yetki verdiği paydaşlar olan yöneticiler, merkezi ve yerel yönetimler gibi paydaşlardan oluşmaktadır. Kararı etkileyenler ise alan ile ilgili bilgi sahibi olan akademisyenler, eğitimciler, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları gibi paydaşlardan oluşmaktadır. Karardan etkilenenler ise bölgede yaşayan halk ve ziyaretçiler olarak gruplandırılabilir.

Paydaşlar Arasındaki İletişimin Sağlanması İçin En Uygun Yöntemin Belirlenmesi

Tarihi çevrelerdeki alan yönetim çalışmaları bize tarihi çevrelerin korunması konusundaki yaklaşımlarda; sosyal ve ekonomik koşulların değerini, kurumsallaşma seviyelerinin yükseltilmesi, finansman oluşturulması ve dayanışmanın kuvvetlendirilmesi gerektiğini gösteren bir sürece gereksinim duyulduğunu göstermiştir. Bu yaklaşımının dinamik bir biçimde yürütülmesi gerekmektedir. Bu dinamik yaklaşım,

alan yönetimi çalışmalarının katılımcılık anlayışını benimsemesi ve çok paydaşlı bir anlayış sergilemesinden kaynaklanmaktadır.

Paydaşlar arasındaki iletişimin sağlanması için beyin fırtınaları yapılmakta, soru formları oluşturulmakta ve anket düzenlenmekte, paydaş haritaları oluşturulmakta ve paydaş analizleri yapılmakta, çeşitli toplantılar düzenlenmektedir. Paydaşlar arasındaki bu farklılıkları en çok deneyimlediğimiz en önemli toplantılardan birisi arama toplantılarında alan yönetimi süreçleri ile ilgili gerekli müzakereler yapılmakta ve tespitlerde bulunmaktadır. Arama toplantılarında müzakereleri yöneten moderatörlerin, bütün paydaşlara eşit ve adil bir biçimde yaklaşımları gerekmektedir. Çatışma ortamı tartışma ortamına dönüşmediği sürece paydaşlar arasındaki farklılıklar, alan yönetimi çalışmaları açısından bir avantaj teşkil etmektedir.

Paydaş Katılımının Yönetilmesi

Alan yönetim süreçleri planlanırken Alan Başkanlığı, süreçte paydaş katılımı yapıp yapılmayacağı ile ilgili bir karar verme lüksüne sahip değildir. Bu durum alan yönetim çalışmalarının doğasına aykırıdır. Karar verilmesi gereken nokta paydaşların sürece katılımının ne zaman başlayacağı ve bu sürecin nasıl yürütüleceğidir.

Alan yönetim çalışmalarının paydaş katılım süreçleri; düzenli, akılcı ve pratik olmalıdır. Alan yönetim süreçlerine paydaşların katılımı teşvik edilmeli, interaktif ve kapsayıcı bir plan hazırlanmalıdır. Ayrıca hazırlanan bu planın değişime açık ve sürekliliği sağlanabilen bir plan olması gerekmektedir.

Süreçte tüm paydaşların söz hakkı bulunmalıdır. Paydaşlara sürece nasıl katılmaları gerektiği ile ilgili bilgilendirme yapılmalı, düşünce ve fikirlerini nasıl aktaracakları ile ilgili planlama yapılmalıdır. Alan yönetim süreçleri, tüm paydaşların taleplerinin gözetildiği ve sürdürülebilir kararların alındığı bir süreç olmalıdır. Ayrıca süreç sonunda paydaşlara, katkılarının süreci nasıl etkilediği ile ilgili geri dönüşler verilmelidir.

Paydaş Katılımının Denetlenmesi

Sürecin izlenmesi, denetlenmesi ve değerlendirilmesi başarılı alan yönetim çalışmalarının oluşturulması açısından büyük önem arz etmektedir. Sürecin çıktıları tespit edilmeli ve Alan Başkanlığına onaylatılmalıdır. Paydaşlar izleme ve değerlendirme süreçlerine katılım sağlamalı, elde edilen veriler karşılaştırılmalıdır. Yapılan değerlendirmeler sonucu elde edilen raporlar ve kayıtlar paydaşlara da iletilmelidir. Böylece alan yönetim süreçlerinde farklılıkların yönetiminin başarısının yarattığı etki doğru bir biçimde ölçülebilmektedir.

Tarihi çevrelerde alan yönetimi çalışmalarında bulunan paydaşlar içerisindeki farklılıkların doğru ve başarılı bir biçimde yürütülmesi;

- Yönetim alanını koruma çalışmalarının tüm paydaşlar tarafından desteklenmesini,
- Yapılan çalışmaların sürdürülebilirliğini,
- Sorunları çözümlemede kolaylık sağlanmasını,
- Sürece göre değişkenlik gösterebilen, uyum sağlayan, esnek yönetim planlarının oluşturulmasını,
- Koruma konusundaki dayanışmanın kuvvetlendirilmesini,
- Finansal kaynakların oluşturulmasını ve maliyetlerde azalmaya gidilmesini,
- Değer yargılarını gözeten başarılı alan yönetim çalışmalarının uygulanmasını sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (1999). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*.
- Ahunbay, Z. (2005). *Taşın Belleği Mardin*. İstanbul: Tarihçe Yapı Kredi Yayınları.
- Alkış, S., & Yusuf, O. (Nisan 2005). *İlköğretim Öğrencilerinin Tarihi Çevre Bilgisinin Değerlendirilmesi*. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi .
- Argüden, Y. (2017). *İstişare: Paydaşların Kararlara Katılımı*. İstanbul: Argüden Yönetişim Yayınları.
- Ayrancı, İ. (2007). *Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- B., R. (2014). *Doğal, Kentsel ve Sosyal Çerçeve Koruma ve Alan Yönetimi: Dünya Kültür Mirası Alanları İçin Yönetim Planları Kültür Mirasının Korunması İçin Entegre Planlama ve Uygulama Tasarıları*. İstanbul: Ege Yayınları.
- ÇEKÜL. (2010). *Koruma Bilincinin Gelişim Süreci*. Stil Matbaacılık.
- Dağabakan, A. (2012). *Tarihi Alanların Yeniden Canlandırılmasında Finansal Kaynak Yönetimi: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Avrupa Birliğinden Örnekler ve Türkiye İçin Öneriler*. Uzmanlık Tezi. Bursa: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü.
- Dağabakan, A. (2012). *Tarihi Yerleşimlerin Yeniden Canlandırılması Çalışmalarında Süreç Yönetimi Modellerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi . Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Demirkese, A. C. (2005). *Kapadokya Örneğinde Tarihi ve Kültürel Mirasın Korunması ve Bu İşlemlerde Harita Mühendislerinin Yetki ve Sorumlulukları*. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.
- Demirkese, A. C. (2005). *Kapadokya Örneğinde Tarihi ve Kültürel Mirasın Korunması ve Bu İşlemlerde Harita Mühendislerinin Yetki ve Sorumlulukları*. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.

- Dinçer, İ. (2010). *Türkiye’de Kent Ölçeğinde Koruma ve Kent Planlamanın Yollarının Kesişmesi ve Yeniden Ayrılması: Protokol Alanından Yenileme Alanına. Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*. Nobel Yayın.
- Ekinci, Y. (2009). *Tarihi Çevre Korumanın Yönetmel Boyutu ve Yerel Yönetimlerin Sorumlulukları: Selimiye Camii Alan Yönetimi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekinci, Y., & Güler, M. (2014). *Tarihi Çevre Korumanın Yönetmel Boyutu ve Alan Yönetimi*. Çağdaş Yerel Yönetimler, 1-24.
- Erder, C. (2018). *Tarihi Çevre Algısı*. İstanbul: YEM Yayınevi.
- Fitch, J. M. (1990). *Historic Preservation: Curatorial Management Of The Built World*. University Of Virginia Press.
- Güneş, G. (2011). *Korunan Alanların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları*. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 47-57.
- ICOMOS. (2002). *International Cultural Tourism Charter. Principles and Guidelines For Managing Tourism At Places Of Cultural And Heritage Significance*. ICOMOS International Cultural Tourism Committee.
- Jokilehto, J. (2005). *Definition Of Cultural Heritage: References To Documents In History*. ICCROM Working Group Heritage and Society.
- Karip, E. (2013). *Çatışma Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, R. (2005). *Öğrencilerin Tarih Sunum Araçlarına Yaklaşımı: Erzurum Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. YÖK Tez Merkezi.
- Keleş, R. (1998). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*. İmge Yayınevi.
- Kuşçuoğlu, G. Ö. (2019). *Tarihi Çevrelerde Alan Yönetiminin Sürdürülebilirliği*. Doktora Tezi. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Küçükaltan, D. A. (2011). *Kültürel Miras Yönetimi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Kültürel Mirasın Korunması İSMEP Rehber Kitapları. <https://www.xn--ipkb-qwc.gov.tr/E-Kutuphane> Kategorisi/%C4%B0smepYayinlari/%C4%B0smep-Rehber-Kitapları/

Lodge, B. &. (2006). *Durham Riverbanks Management Plan*. Durham City Council.

Madran, E. Ö. (2005). *Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

Mengi, A. K. (2003). *İmar Hukukuna Giriş*. İmge Kitabevi.

Organisation, C. (2008). *Operational Guidelines For The Implementation Of The World Heritage Convention*. Paris.

Ortakçı, A. (2017). *Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kültür ve Kültürün Korunması Üzerine Bir İnceleme*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1725-1758.

Ömeroğlu, C. (2006). *Antakya Kentinin Özgünlüğü ve Günümüz Koruma Sorunlarının Antakya Kentsel Sit Alanında İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Paşaoğlu, D. T. (2013). *Yönetim ve Organizasyon*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Rössler, M. (2006). *World Heritage Cultural Landscapes: A UNESCO Flagship Programme 1992–2006*. Landscape Research, 333-353.

Sayan, Y. (1994). *Tarihi Çevrenin Bazı Tahrip Sebepleri ve Korunması İçin Öneriler*. Çevre Dergisi, 46-49.

Saygın, N. Y. (2004). *Bir Stüdyo Çalışması, İYTE: Alaçatı Tarihi Yerleşim Alanı Koruma Projesi*. Planlama, 34-47.

Sürgevil, O. (2008). *Farklılık ve İşgücü Farklılıklarının Yönetimine Analitik Bir Yaklaşım*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tatlı, H. (2014). *Farklılıkların Yönetiminin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekeli, İ. (2013). *Tarih Bilinci ve Gençlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Titchen, S. M. (1995). *On The Construction of Outstanding Universal Value: UNESCO's World Heritage Convention And The Identification and Assessment of Cultural Places For Inclusion In The World Heritage List*.

TMMOB Mimarlar Odası. (2008). *Mimarlık Hizmetlerinde Tanımlar Sorumluluklar ve Yetkiler*. Mimarlık Eğitim Kurultayı IV. İstanbul.

Toksa, H. (2012). *Farklılıkların Yönetiminde Liderin Hareket Seçeneklerinin, Grup Performansı Üzerindeki Etkileri*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Tunç, G. (2014). *Tarihi Çevre Koruma ve Alan Yönetimi*.

Üzümcü, T. Ç. (2017). *Koruma-Kullanma İkileminde Sürdürülebilirlik ve Kırsal Turizm: Konya-Sille Örneği*. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 53-64.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (1983). T.C. Resmi Gazete, Sayı: 18113, 23/7/1983.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25531, 10/7/2004

5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2004). T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25535, 14/7/2004

5393 Sayılı Belediye Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25874, 3/7/2005.

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Resmî Gazete Tarihi 27.11.2005 Resmî Gazete Sayısı: 26006

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/>

T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2022). <http://www.vgm.gov.tr/>

Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı. (2022). <http://www.millisaraylar.gov.tr/>

EKLER

EK 1 Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Birinci Bölüm

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; ören yerleri, sit alanları ve etkileşim (**Ek ibare:RG-26/3/2021-31435**) –geçiş sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 — Bu Yönetmelik; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim (**Ek ibare: RG-26/3/2021-31435**) – geçiş sahaları ile bağlantı noktalarının yönetim alanlarının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları kapsar.

Dayanak

Madde 3 — Bu Yönetmelik; 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Ek 2’nci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 — (**Değişik birinci fıkra: RG-26/3/2021-31435**) Bu Yönetmelikte geçen;

Alan başkanı: Yönetim alan başkanını,

Anıt eser: Kullanım durumu, konumu, fonksiyonu, ziyaretçi yoğunluğu ile tarihi ve sanatsal özellikleri de dikkate alınarak Bakanlıkça belirlenen taşınmaz kültür varlıklarını,

Anıt eser kurulu: Anıt eser niteliğindeki taşınmaz kültür varlıklarına münhasır olarak oluşturulan kurulu,

Arkeolojik sit alanı: İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanları,

Bağlantı noktası: Yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıkları,

Bakanlık: Kültür ve Turizm Bakanlığını,

Danışma kurulu: Alan yönetimine ilişkin yönetim plan taslağının karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla oluşturulan kurulu,

Denetim birimi: Gerek görülmesi halinde eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yürütmek üzere kurulacak birimi,

Eşgüdüm ve denetleme kurulu: Yönetim planını onaylamak ve uygulanmasını denetlemekle yetkili ve görevli kurulu,

Genel müdürlük: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünü,

Kanun: 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununu,

Kentsel sit alanı: Mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii peyzaj elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar ve benzeri) birlikte bulundukları alanları,

Kültür varlığı: Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıkları,

Sivil toplum örgütleri: 2863 sayılı Kanun ve alt mevzuatı ile ilgili, yönetim planının hazırlanması ve uygulanması sırasında katkısı olabilecek dernek, vakıf, birlik, üniversite ve meslek odası gibi kuruluşları,

Tarihi sit: Milli tarihimiz ve askeri harp tarihi açısından çok önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve bu sebeple korunması gerekli yerleri,

Yönetim alanı: Sit alanları, ören yerleri, tescilli taşınmaz kültür varlıkları ve etkileşim-geçiş sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerleri, Yönetim planı: Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planları ifade eder.

İkinci Bölüm

Alan Yönetimine İlişkin Esaslar

Alan yönetiminin hedefleri

Madde 5 — Alan yönetiminin hedefleri şunlardır:

- a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim (**Ek ibare: RG-26/3/2021-31435**) – geçiş sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,
- b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,
- c) Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,
- d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası iş birliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,
- e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,
- f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın iş birliğinin,

- g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim **(Ek ibare: RG-26/3/2021-31435)** – geçiş sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,
- h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır.

Yönetim alanının belirlenmesi

Madde 6 — (Değişik: RG-26/3/2021-31435)

Yönetim alanları Bakanlıkça belirlenir. Yönetim alanlarının belirlenmesinde aşağıdaki hususlara uyulur:

- a) Sit alanlarının, ören yerlerinin ve alanın etkileşim-geçiş sahalarının ve bağlantı noktalarının araştırılması ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla etütler yapılır. Bu etüt sonuçlarına göre Kanun, bu Yönetmelik ve ilke kararlarına uygun olarak öneri yönetim alanı sınırı belirlenir. Öneri yönetim alanının belirlenmesiyle ilgili olarak ilgili kurum ve kuruluşlar, meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum örgütlerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların önerileri de değerlendirilir.
- b) Öneri yönetim alanı sınırı, bu sınır dahilinde alanla ilgili hizmetine ihtiyaç duyulan ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına iletir. Kurum ve kuruluşlar, öneri ve görüşlerini tebliğden itibaren otuz gün içinde iletmedikleri takdirde olumlu görüş verildiği kabul edilir.
- c) Üniversiteler, belediyeler, valilikler ve ilgili sivil toplum örgütleri yönetim alanı belirlenmesi önerisiyle başvurduğu takdirde bu esaslar doğrultusunda teklif Bakanlıkça değerlendirilir.
- ç) Bu çalışmalar sonucunda belirlenen nihai yönetim alanı sınırları Bakanlıkça ilgili kurum ve kuruluşlara iletir.

Yönetim planı

Madde 7 — (Değişik: RG-26/3/2021-31435)

Yönetim planı taslağı, Bakanlık tarafından atanan alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağlı olarak farklı meslek gruplarına mensup uzmanlardan oluşturulacak bir ekip tarafından bu Yönetmelik esaslarına göre hazırlanır.

Plan taslağının hazırlanması öncesinde ve hazırlanma sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın, ilgili sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının, üniversitelerin, gerekli görülecek özel sektör temsilcilerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların katılımı ile bilgilendirme ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacıyla ilgili tarafların katıldığı asgari iki toplantı düzenlenir. Bu toplantılar halka, mahalli idarelerce panolara asılacak ilanlarla, mahalli idarelerin internet siteleri ve sosyal medya hesapları vasıtasıyla, diğerlerine yazı ile duyurulur.

Yetki ve yöntem

Madde 8 — (Değişik: RG-26/3/2021-31435)

Yönetim alanının bütününe ilişkin yönetim planı taslağı Bakanlıkça doğrudan hazırlanır veya hazırlattırılır. Bakanlık yönetim planlarının hazırlanmasına ilişkin olarak alanla ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile her türlü iş birliği yapılabilir. Bakanlığın yönetim alanının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması ve alan yönetimi konusunda yapacağı çalışmalar Genel Müdürlükçe yürütülür.

Yönetim planının hazırlanması

Madde 9 — Yönetim alanına ilişkin hazırlanacak yönetim planının içeriği, aşağıda belirtilen ana bölümlerden oluşur:

- a) Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması.
- b) Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması.
- c) Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu: Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi.
- d) Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması.

Eylem planı için kullanılacak tablo örneği aşağıdaki şekildedir.

(Değişik tablo: RG-26/3/2021-31435)

POLİTİKALAR	HEDEFLER	Eylemler	Sorumlu Kuruluş	Finans Kaynakları	Hedef Tarihi
POLİTİKA 1	Hedef 1	Eylem 1			
		Eylem 2			
	Hedef 2	Eylem 1			
		Eylem 2			

e) İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması: Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması.

Yönetim planı hazırlama ekibi

Madde 10 — (Değişik: RG-26/3/2021-31435)

Yönetim planlarının hazırlanması veya hazırlattırılması hallerinde kurulacak planlama ekibinde en az;

- Kentsel sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama ve sanat tarihi bölümleri,
- Arkeolojik sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi ve arkeoloji bölümleri,
- Tarihi sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama ve tarih bölümleri, mezunu uzmanların bulunması zorunludur. Alanın niteliğine göre üniversitelerin tarih, sosyoloji, antropoloji, kamu yönetimi, işletme, ekonomi, turizm işletmeciliği, reklamcılık, halkla ilişkiler ve iletişim gibi bölümlerinden mezun uzmanlar ile gerekli olabilecek farklı meslek gruplarına mensup kişiler de ekibe dahil edilebilir.

Yönetim planının değerlendirilmesi

Madde 11 — Hazırlanan yönetim planı taslağı, bu Yönetmelik esaslarına göre kurulan danışma kurulunca değerlendirilir. Kurulun değerlendirme toplantısında alan başkanı da hazır bulunur. Toplantı sonucunda danışma kurulunca önerilen ve karara bağlanan hususlar dikkate alınarak yönetim plan taslağına (Mülga ibare: RG26/3/2021-31435) son hali verilerek yönetim planı tasarısı oluşturulur.

Yönetim planının onaylanması

Madde 12 — (Değişik birinci fıkra: RG-26/3/2021-31435) Danışma kurulunun önerileri doğrultusunda gözden geçirilen yönetim planı taslağı, Bakanlıkça danışma kurulunun görüşleri ile birlikte bu Yönetmelik esaslarına göre oluşturulan eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilir.

(Değişik ikinci fıkra: RG-26/3/2021-31435) Eşgüdüm ve denetleme kurulu, planı inceler ve gerekirse plan hazırlama ekibine gerekli düzeltmeleri yaptırır. Yönetim planının onaylanabilmesi için toplantıya katılan kurul üyelerinin dörtte üçünün olumlu oyu gerekir. Onaylama işlemi, yönetim planı taslağının eşgüdüm ve denetleme kuruluna tebliğ tarihinden itibaren en geç altı ay içinde tamamlanır.

(Değişik üçüncü fıkra: RG-26/3/2021-31435) Yönetim planı onaylandıktan sonra Bakanlıkça çoğaltılarak sorumlu kurum ve kuruluşlara iletilir. Yönetim planları alenidir. Bu aleniyeti sağlamak Bakanlığın görevidir.

Eşgüdüm ve denetleme kurulu kararlarına karşı süresi içinde idari yargıya itiraz edilebilir.

Yönetim planının uygulanması ve denetlenmesi

Madde 13 — (Değişik: RG-26/3/2021-31435)

Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri koymakla yükümlüdürler. Yönetim planlarında tanımlanan görevlerin gerçekleştirilmesi sürecinde alan başkanı, uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar ile Bakanlık koordineli olarak çalışır. Bu koordinasyonu sağlamak alan başkanının görevidir.

Alan başkanınca, yönetim planı kapsamında belirlenen yönetim hedef ve politikaları doğrultusunda alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bir sonraki yılın çalışma programı ile bütçe taslağı bir raporla birlikte hazırlanır. Hazırlanan raporlar eşgüdüm ve denetleme kurulunca değerlendirilir ve bir sonraki yılın çalışma programı ve bütçesi onaylanır. Yıllık incelemenin dışında alan başkanı ve Bakanlık koordinasyonunda beş yılda bir vizyon, hedefler ve politikalar gözden geçirilerek güncellenen yönetim planı taslağı 11 inci ve 12'nci maddelerde tanımlı süreç doğrultusunda değerlendirilir ve onaylanır. Planın, beş yıl sonunda kapsamlı olarak güncellenmesi sürecinde gerekli görülmesi halinde Bakanlıkça ilgili tarafların katılımıyla koordinasyon toplantıları düzenlenebilir.

Yönetim alanı kapsamındaki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarında yönetim planı ile yapılması öngörülen çalışmalara ilişkin her türlü inşai ve fiziki müdahale ve fonksiyon değişiklikleri ile bunlara ait plan ve proje için Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun izninin alınması zorunludur.

Üçüncü Bölüm

Alan Yönetimi Birimlerinin Kuruluş ve Görevleri

Alan Başkanı ve görevleri

Madde 14 — (Değişik: RG-26/3/2021-31435)

Alan başkanı, alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alanı yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, en az dört yıllık lisans eğitimi veren fakülte veya yüksekokulların veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen yurt içindeki veya yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarının mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi/tarih, hukuk, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından Bakanlıkça atanır. Alan başkanının görev süresi üç yıldır. Görev süresi sona eren alan başkanı Bakanlıkça tekrar atanabilir.

Alan başkanlığı görevini fiilen yürütenlere, Devlet memurları aylık katsayısının (20000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı aşmamak kaydıyla alanın özelliğine göre Bakan tarafından belirlenecek miktarda, damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulmaksızın çalışmayı takip eden her aybaşında Bakanlık Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü bütçesinden ödeme yapılır.

Alan başkanı aşağıdaki görevleri yürütür:

- a) Yönetim planının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi sürecinde ilgili idareler arasındaki eşgüdümü ve gerçekleştirilecek toplantıların organizasyonunu sağlamak,
- b) Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için Bakanlık ve ilgili diğer idareler ile birlikte çalışma programlarını hazırlamak ve kaynak araştırması yapmak,
- c) Yıllık denetim raporlarını hazırlamak ve bu raporları Bakanlığa sunmak,
- ç) Yönetim planlaması sürecindeki tüm raporların ve belgelerin arşivlemesini yapmak,
- d) Alanın kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle iş birliğini sağlamak.

Alan başkanı, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Danışma Kurulunun kuruluşu ve görevleri

Madde 15 — Danışma kurulu, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, **(Değişik ibare: RG-26/3/2021-31435)** Bakanlıkça tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçer.

Danışma kurulu yılda en az bir kez toplanır. **(Değişik ibare: RG-26/3/2021-31435)** Bakanlık ile eşgüdüm ve denetleme kurulu gerekli gördüğünde danışma kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Danışma kurulu toplantıları mahallinde yapılır.

Danışma kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunur.

Danışma kurulunda görüşülen tüm hususlar ve tavsiyeler, eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilmek üzere tutanağa bağlanır.

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ve görevleri

Madde 16 — **(Değişik birinci fıkra: RG-26/3/2021-31435)** Eşgüdüm ve denetleme kurulu, alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerden birer temsilci olmak üzere Bakanlıkça tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır. Eşgüdüm ve denetleme kurulunda yer alan kurum temsilcisi üyelerin üyelikleri kurumlarının görevlendirdiği süre boyunca devam eder.

(Değişik ikinci fıkra: RG-26/3/2021-31435) Eşgüdüm ve denetleme kurulu yılda en az iki kere mahallinde toplanır. Kurul toplantısının bu Yönetmelikte belirlenen görevleri kapsamındaki gündemi alan başkan tarafından belirlenir.

(Değişik üçüncü fıkra: RG-26/3/2021-31435) Alan başkanının talebi üzerine veya Bakanlık gerekli gördüğü takdirde kurul, olağanüstü toplantıya çağırılabilir. Kurul salt çoğunlukla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oylarıyla karar alır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek altı ay içinde onaylar ve planın uygulanmasını denetler.

Denetim Birimi ve görevleri

Madde 17 — Eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla bir denetim birimi kurulabilir.

Denetim birimi, yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi,

arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından **(Değişik ibare: RG26/3/2021-31435)** Bakanlıkça görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur.

Denetim birimi, yönetim planlarının uygulamasını denetler. Yönetim planıyla belirlenen yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapar ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunar.

Denetim birimi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Dördüncü Bölüm

Anıt Eser Kurulunun Kuruluşu, Görevleri ve Çalışma Esasları

Anıt Eser Kurulunun kuruluşu

Madde 18 — Anıt eser niteliğindeki taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla o esere münhasır anıt eser kurulu kurulur.

Kurul yönetimi oluşturulacak anıt eserler, anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarenin onayı alınarak Bakanlıkça belirlenir.

Anıt eser kurulu, anıt eserin bulunduğu bölgedeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden en az bir öğretim üyesi, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve yerel idarelerin temsilcileri ile eserin korunması ve geliştirilmesi için bağışta bulunanlar arasından Bakanlıkça uygun görülen kimseler ile bu eserler üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcileri olmak üzere en az yedi kişiden oluşur.

Kurul üyelerinin görev süresi, göreve atandıkları tarihten itibaren beş yıldır. Süresi biten üye yeniden seçilebilir. Üyelerin herhangi bir şekilde üyelikten ayrılımları halinde yerine kalan süreyi tamamlamak üzere aynı usulle üye seçilir.

Anıt eser kurulunun sekretarya hizmetleri, anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idare tarafından yürütülür. Bakanlıkça veya anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarece, anıt eser kuruluna çalışmalarını yürütmek üzere uygun bir yer tahsis edilir. Bu iş için yeterli sayıda personel görevlendirilir ve bütçelerinden yeterli miktarda ödenek ayrılır.

Anıt Eser Kurulunun görevleri

Madde 19 — Kurul aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir:

- a) Anıt eser için mekânsal, fiziksel ve tematik gelişim ve vizyon, eserin korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlar ve uygular.
- b) Eserin tanıtımını yapar.
- c) Eserin korunması ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla bağış toplar.
- d) Eserin korunması ve geliştirilmesi için aynı, nakdi veya bedeni olarak yardımda bulunanlardan uygun gördüklerine onursal ödül verir.
- e) Eserin korunması ve geliştirilmesine ilişkin düzenli olarak rapor hazırlar ve bu raporları ilgili idarelere göndererek uygulanmasını sağlar.

Kurul Başkanı ve görevleri

Madde 20 — Anıt eser kuruluna, eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcisi başkanlık eder.

Kurul başkanı aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir:

- a) Eserin korunması, bakımı, onarımı, ziyaretçi yönetimi gibi faaliyetleri yürütür.
- b) Gerektiğinde kurulu olağanüstü toplantıya çağırır.
- c) Kurul toplantılarını organize eder.
- d) İlgili idare ile gerçek ve tüzel kişiler arasında eşgüdüm sağlar.

Anıt Eser Kurulunun çalışma esasları

Madde 21 — Kurul yılda en az iki kere üye tam sayısının üçte ikisi ile toplanır. Kararlarını üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alır.

Kurulun büro ve sekreteryaya hizmetleri anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarece yürütülür.

Eser üzerinde yapılacak her türlü fiziki müdahale kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulunun izni ve denetiminde yapılır.

Anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idare, kurul tarafından hazırlanan raporları değerlendirmeye almak zorundadır. Anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idare, raporda yer alan hususlardan gerçekleştirilemeyecek olanları gerekçeleriyle birlikte kurula bildirir.

Beşinci Bölüm

Son hükümler

Yürürlük

Madde 22 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 23 — Bu Yönetmelik hükümlerini Kültür ve Turizm Bakanı yürütür.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ümran MERCAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Balıkesir 20.06.1996
Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Fatma Emin Kutvar Anadolu Lisesi/ 2014
Lisans : Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi/ 2019
Yüksek Lisans : Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı Yapı Bilgisi Bilim Dalı/ 2022

Çalıştığı Kurum/Kurumlar : BAKYAPI İnşaat Enerji Madencilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (2020-...)

İletişim (e-posta) : umrannmercan@gmail.com

Yayınları : Mercan, Ü. & Taş, M. (2021). *Tarihi Çevrelerde Alan Yönetiminde Farklılıkların Yönetimi*, 1.Rumeli Mühendislik ve Mimarlık Eğitimi Sempozyumu, Sözlü Sunum, 144-154. ISBN 978-605-74264-0-6